

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

DEMİR ÖZLÜ

Kanal Kentlerinde*

BERLİN & AMSTERDAM

Günce

Zoolog

DEMİR ÖZLÜ • KANAL KENTLERİNDE

*

KANAL KENTLERİNDE*

Berlin ve Amsterdam

DEMİR ÖZLÜ (İstanbul, 1935). Yazmaya Kabataş Lisesi'ndeki öğrencilik yıllarında başladı. Çok geçmeden 1950 Kuşağı olarak anılacak olan genç yazarlarla bir araya geldi ve ilk öyküleri, *Yeni Ufuklar*, *Mavi*, *a* dergilerinde görülmeye başladı.

İlk öykü kitabı *Bunaltı*'yı 1958 yılında yayımladı.

İstanbul Hukuk Fakültesi'ndeki öğreniminden sonra, kısa bir süre bu Fakültede asistanlık yaptı. Dönemin siyasal olaylarına karıştı.

12 Eylül hükümet darbesinden sonra, uzun bir süre İsveç'te sürgünde yaşamak zorunda kaldı.

Soluna adlı kitabıyla 1964 Türk Dil Kurumu Öykü Ödülünü, *Stockholm Öyküleri* ile 1989 Sait Faik Öykü Armağanını aldı. Öyküleri, romanları çeşitli dillere çevrildi.

Başlıca kitapları: *Boğuntulu Sokaklar*, *Öteki Günler Gibi Bir Gün*, *Aşk ve Poster*, *Bir Uzun Sonbahar*, *Bir Küçük Burjuvanın Gençlik Yılları*, *Bir Yaz Mevsimi Romansı*, *Bir Beyoğlu Düşü*, *Berlin'de Sanrı*, *Kanallar*, *İthaka'ya Yolculuk...*

***SEL YAYINCILIK**

Piyerloti Cad. 11 / 3 Çemberlitaş - İstanbul
Tel. (0212) 516 96 85 Faks: (0212) 516 97 26

<http://www.selyayincilik.com>

E-mail: halklailiskiler@selyayincilik.com

ISBN 978-975-570-487-6

***SEL YAYINCILIK: 471**

KANAL KENTLERİNDE

Berlin & Amsterdam

Demir Özlü

Günce

© Sel Yayıncılık 2010

Yayın yönetmeni: İrfan Sancı

Birinci Baskı: Aralık 2010

Kapak ve teknik hazırlık: Gülay Tunç

Baskı ve Cilt: Yaylacık Matbaası

Fatih Sanayi Sitesi, 12/197-203

Topkapı-İstanbul, 56/ 80 03

Demir Özlü

Kanal Kentlerinde

Berlin ve Amsterdam

Günce

BERLİN VE AMSTERDAM

Ekim-Kasım 2002

Yazarın Notu

25 Eylül 2002 ile 25 Kasım 2002 tarihleri arasında daha önce de birçok defa kaldığım Berlin'de yaşadım. Amacım 2001 yılı mayıs ayında gittiğim, fakat üç günden fazla kalamadığım New York kentinde yazmaya başlamak istediğim *Amerika 1954* adlı romanıma başlayabilmektir. Alman kurumu DAAD'den bir lojman istemiştim.

Böylece iki ay Berlin'de kaldım ve bana her zaman yazma isteği veren bu güzel kentte romanımın dörtte birini yazabildim. Bu günce bu ikâmet sırasında, çalışırken, günün boş zamanlarında tuttuğum güncedir.

Demir Özlü
İstanbul, 24 Nisan 2004

Tren Zoo İstasyonu'na çok erken geldi. İki katlı banliyö treni. Stockholm'dan gelen -Malmö'de değiştirilen, belki de sırf yataklı vagonlardan oluşan- tren Doğu'daki havaalanına yakın olan Schönefeld'de kaldı. Zoo'ya kalkan banliyö treninin peronunu bulmak zordu. İndiğim peronda hiçbir memur yok bu erken saatte. Almanlar, bu Alman memurlar ayrıca Almanca'dan başka bir dil de konuşmuyorlar.

Zoo istasyonunda güneş vardı. Evin önünde verdiğim randevuya henüz çok vakit olduğu için istasyonun lokantasında kahvaltı da ederek vakit geçirmek en doğrusuydu. Güneşin vurduğu Zoo istasyonunun önündeki taksilerin, otobüslerin durduğu alana bakan geniş, kalabalık bir kahvaltı salonu. Kahvaltı servisini yapanlar bu işin ustası. Birkaç masa ötede, lokantanın camlı bölmesi önünde oturan gençlikle orta yaş arasında, kahvaltı eden bir kadının bana gülümsediğini sanıyorum. Davranışlarında hemen ortaya çıkmayan, ama ortaya çıktıkça da insanı etkileyen bir çekicilik var. Gerçekten bana mı gülümsüyor? Ne konuşabilirim ki onunla? Belki de yanılıyorum. Bitmeyen romantizmler... hayallerin beslediği. Yaşamın en güzel yanlarından biri bu.

Bir iki saat sonra Güntzelstrasse'deki eve yerleştim. Büyük bir yalnızlık ve boşluk duygusu. Sanki Berlin bütün bütüne bana yabancı. Sanki bomboş bir şehir. Aras* Kuzey İtalya'dan dün akşam dönmüş. Yarından sonra Antalya'ya gidecek. Yolculuk mu beni çok yordu? Bilemiyorum.

En korkunç gelecek imgesi: gidecek yer kalmaması. İstanbul dahil. Belki de tatsızlaşan dünyamızdır.

* Aras Ören, Yazar, e.n.

Anlaşıldı. Dünkü ağır kötümserlik yorgunluktan geliyor. Her şeyin bir alışma süreci var. Akşamki içkileri içtikten sonra iyimser uyandım. İçki, gençlik yıllarımdan beri gücümü arttırdı. Yağmur yağmış. Bu ağaçlıklı yolları, bu şık mahalleyi öğrenmek gerekli.

Yalnızlık... Ama rahatlığı da hissettim.

1961'de Paris'e gittikten sonra o kente haftalarca, belki de aylarca alışamamıştım. Gene sonbahar aylarıydı. –Kırk yıldan fazla olmuş.– Ferit'e* açmıştım bu içsel durumu. Biliyordu.

"Paris, belki de alışılması en güç kenttir" demişti. Çok iyi hatırlıyorum. Bu tümce kederimin azalmasına yardım etti. Kış aylarında Onat,** kolejli kız arkadaşlarımız, sabah saatlerine kadar Falstaff'ta oturuyorduk. Gece yarısı da, gece yarısından sonraki saatlerde de. Belki Beaujolais şarabının yardımıyla zihin derinleşiyor, kederi de silip süpürüyordu. Gençlik kederleri... Dağıtıyordu kederi. Kederden daha derindi gece. Böylece duyguları yatıştırıyordu. Bahar ayları yaklaşıncı mutluluk başladı. Select kahvesinin aydınlık geceleri, hasır sandalyeler, arkadaşlar, Güner Sümer ve daha başkaları. *Paris Güncesi*'nde baharda yazılmış bölümlerden taşmıyor mu bu mutluluk? Onca bunalıya karşın.

"Uzun yürüyüşler!" Yaşamım boyunca uzun yürüyüşlere gereksinme duyacağımı sanki biliyormuşum gibi, oldukça genç yaşlarda yazmıştım o addaki kısa metinleri.***

Berlin, uzun yürüyüşler yapmak için en elverişli kent. O sonsuz ova, kentin o insana uygun dizaynı, ağaçlarla çevrelenmiş caddeler.

* Ferit Edgü, e.n.

** Onat Kutlar, e.n.

*** Yazarın *Balkur'da Akşam Yemeği* (YKY, 1977) adlı kitabındaki *Uzun Yürüyüşler* adlı metne gönderme. e.n.

Bu çeşit yolculuklarda, başka kentlere gelişlerde hep Güner Sümer'i hatırlıyorum. Yanımda yaşıyor. Kente gelişime, ilk günlerime eşlik ediyor sanki.

O bizi bırakıp gideli yirmi beş yıl oldu. Ne uzun bir zaman parçası. Ne kadar erken bir ölüm. Paris'te her işini kendisi yapardı. Onu, kendi işlerini yapıp dururken, kendine bakarken hayal ediyorum. Yeni bir kentte kendi yaptıklarını onun Paris'te yaptıklarına benzetiyorum. Çünkü bir ideali vardı. İyi bir tiyatro adamı olmak istiyordu. Bunun için her şeyi yapıyordu. Günlük pratik işleri de. Yemek yapmak, küçük bir şey satın almak –bir plâk, küçük bir şey– dahildi buna. O gideli benim dünyam çok boş kaldı. Arkadaş azlığı... Arkadaşsızlık. Bu dünya yüzünde insanın başına gelebilecek felaketler içinde hiç de pek küçük olmayanı.

Ecrire à Berlin.

Berlin’de yazmak!

Cuma gününün *Le Monde* gazetesini aldım. *Kitaplar* eki var. Birçok yeni yazar üzerine yazılar, notlar, yayınevi ilânları... Kimi kitap üzerine de, orada burada çıkmış yazılardan tümceler alınmış, reklâmlar içine konulmuş. Bu tümcelere bakarsanız, size yakın olsun olmasın, hepsinin kitaplarının ya da kişisel tavırlarının ilginç bir yanı var. Kimisi de eski edebiyatların tanınmış yazarları ya da temalarıyla ilişki kuruyor. Gerçekten bir şey anlatan, yeni, derin, dokunaklı bir şey anlatan yazarlar mı bunlar? Yaşadığımız şu günlerde bu olguya sık sık rastlanıyor mu? Anlatmanın erdemine inanan ben kuşku duyuyorum bundan? Kuşkusuz birçok şey anlatıyorlar; ama anlatılanlar sanatsal ya da şiirsel bir biçime ulaşmıyorsa, geriye ne kalır ki o anlatılardan?

Öyle bir çağ ki bu –şu 2000’li yıllar– verili dünyayı tanımlamaya kalkışınca, bunu birkaç simgeyle anlatıp, öylece bırakmalı mı? Yoksa, her şeyi en erişilebilecek ayrıntılarına kadar uzun uzun anlatmalı mı? Bütün damarlarını sökerek. Epeyce zamandır düşünüp durduğum bu.

Öğleye doğru dışarıya çıktığımda bütün dükkânlar kapalıydı. Öğleyin evde ne varsa onu yiyeceğim. Uykudan başımı kaldıramıyorum; zehirlenmiş gibi durmadan yeniden uykuya dalıyorum. Kolumun yaralandığını, kan içinde kaldığını sanıyorum. Koluma bakmak için uyanıyorum. Ne kan var, ne de bir şey.

Yaşın ilerlemesinin en kötü yanı, vücudun orasında burasında duyulan ağrılar: Yataktan kalkarken, pantolonu giyerken... v.b. zamanlarda. Yoksa hiçbir şeyin, başkaca şeylerin önemi yok. Bu dünya bir oyundu. Ya da bir şaka. Elbette oyun bitecek. Kaç sevgili dostum için bitti bu oyun. Necatigil'i, ölümünden on gün kadar önce hastanede, o pencereleri açık, dışarının uğultusunun içeriye dolduğu odada ziyaretimi hatırlıyorum. Acılarını azaltan o ilâçlar olmasa nasıl dayanacaktı ölümün gelişine. İyileşmeyeceğini biliyordu.

Artık bana kafamın içini dinlemek, eğlence yerlerine, tek başına ya da bir arkadaş grubuyla, geceleri kahvelere, lokantalara gitmekten çok daha iyi geliyor. Üstelik birkaç santilitre sert alkolüm varsa. Lokantalara, sadece her konuyu açmayan, susmayı da bilen, *humour*'u olan arkadaşlarla gidebilmek zevk verebiliyor. Eğlence yerleriyse hiç umurumda değil. Bana gülünç geliyor. Oralara ancak çok iyi bir arkadaşın hatırı için katlanabilirim. Eski yıllarda Beyoğlu kulüplerine giderdik. Tünel'le, Sıraselviler arasındaki bölgede yer alan kulüplere. Şimdiyse kulüpler hiç umurumda değil.

Narsisizm. Günün olgusu mu? İnsanı kolayca narsist olmakla suçlayabiliyorlar.

Bence pek çok insan günlük tutmalı, bunların içinde tarıklık ya da yazınsal değeri olanları yayınlanabilmeli.

Fakat Türkiye’de günlük tutma, henüz gelenek halinde değil. Kimi genç şair günlük tutuyor, onu sığağı sığağına yayınlıyor, okuyorsunuz, günlük ne çeşit bir insansal yapıdan doğuyorsa, genç şairin ilgi çekici olabilmek için, dar çevreye yönelttiği şirin görünme (dalkavukluk dememek için) satırlarından ibaret. Ne kendi özneliği üzerinde derinleşme isteği, ne somut gerçekler –belgesel olma eğilimi– ne de kimi yazınsal yapıtlar ya da yazına ilişkin düşünceler üzerinde eleştirel ama düşündürücü bir bakış. Küçük çıkar baskısından kurtulamayan bir toplum için başka ne düşünülebilir?

Günlükler üzerine bu düşünceleri ileri sürüyorum ama, bunların gene de safça düşünceler olduğunu biliyorum. Şöyle bir saflık: Günlüklerin yaratıcı yönlerinden “insanlık ilerlemesi”nin yararlanabileceği gibi bir sanı taşıyorum. Oysa içinde yaşadığımız çağ gösteriyor ki, belki de insanlığın “insanî yönde” ilerlemesi yolu kapalıdır. XX. yüzyıl bunu göstermedi mi?

Eski tanrı-merkezcil dünya değil bu: İnsan, teolojinin genel kuralları içine sıkıştırıldığı halde, dünya Tanrı’nın yarattığı ama insanların dünyası olsun. Önce Tanrı konusunda derin kuşku doğdu. Ondan daha önemli olarak da dünyanın evrenin merkezi olmadığı... Güneş sistemi de evrendeki sayısız sistemden biriydi. Ortalama üç milyon yıl önce oluştuğu sanılıyor, gene tahminen beş milyon yıl sonra sona ereceği, içinde insan ögesinin yeralmayacağı karanlık, bambaşka bir niteliğe dönüşeceği. Bu yitişte, insanî olan her şey, en ince bir yaratıcılıkla yapılmış sanat yapıtları bile yok-

luğa karışacak. "Hiçlik hiçiyor." Hiçlik hiçecek. İnsanların en akli başında olanları bunu biliyor artık.

Amerika'nın bütün demokratik ve insanî yanlarını kaybedip de, insanlığı tehdit etmeye başlaması karşısında yapılabilecek tek şey, sadece (o bitmeyen çaba) insanları bilinçlendirmektir. Ama insanların çok büyük bir çoğunluğu öyle uzak hayaller ardındalar ki! Asya'daki savaşa karşı çok şiddetli bir yazı yayınladım. Bir ay kadar önce de Türk aydınlarının Amerika'ya karşı çok bilinçli bir bildirisi yayınlandı. Bir iki kişiden başkasının bilmediği sessiz bir yerde, büyük bir kentin sessiz bir köşesindeyim. Tehdit devam ediyor, kimsenin bilmediği köşelere kadar uzanıyor. Başka bir şey yapamamak beni üzüyor. 1989 İlkbaharı'nda, duvar yıkılmadan önce Berlin'de oturduğum döneme göre çok daha kötü bir dönem bu.

Düşüncelerimi, siyasî düşüncelerimi de hikâye yazarken, hikâyenin biçimi içinde daha iyi anlatabiliyorum. Ama bir hikâyeyi okuyup da kavrayabilen kaç kişi? Sabırla okuyan. Olsun. Herkes kendi bahçesini işlesin. Kitle iletişim araçlarıyla her gün dünyanın başını şişirenlerse hiçbir bahçe işlemiyorlar. Kendi bahçeleri de yok onların. Sadece makineleri var. Pek çoğu insanlığın kuyusunu kazıyor. En iyisi sessizlik, sonsuz sessizlik, yalnızlık, ağaçlıklı yollar, gölgelerin serinliği. Burada elli küsur yıl önce bombalanmış şehirde bulduğum bu.

Yıllardır özendiğim, bugüne kadar satın alamadığım Uhlands-trasse ile Ku'dam'ın birleştiği yere yakın olan ünlü şapkacıdan bugün açık kahve rengi bir fötr şapka satın aldım. Sanki *euro* ile alışveriş yapınca, eski fiyatlara göre daha ucuz gibi. Ama sonra bunun sayıların küçüklüğünden o sanıyı uyandırdığı anlaşılıyor.

Eylül ayının bu son günü güneşli ve çok ılık oldu. Uhlands-trasse'den Ku'dam'a kadar kısa zamanda yürümüşüm. Şapkayı o vitrinleri geniş, her zaman yerli yerinde duran dükkândan aldıktan sonra, Literaturhaus'un bahçesine oturdum. Küçük fincan bir cappiccino içtim. Hiçbir tanıdık yok. Olsa mucize olurdu.

Bugün, Berlin’de iklim çok güzel oldu. Apartmanın pencereleri açık. Güneş salona da, yatak odasına da vuruyor. 2002 tarihini –bu garip sayıyı– taşıyan yılın *Eylül* ayı. 9 Eylül günü, zaman takvimine göre (varsa böyle bir zaman) 67 yaşını doldurdum. Doğum günümün ertesi günü, kendimi kutlamak için 98 kron değerinde bir kalem almıştım. Bu şapka, bu tuhaf tarihin, benim talihsiz günümün kutlanması olsun.

★

Edebiyatın çöküşünün nedenlerinden biri de, edebiyatı seven çok güzel kızların azalmasıdır. Şimdi kızların çok güzel olanları görsel şeylere yöneldiler. Onlar videolarda ve televizyonlarda görünmek istiyorlar. Yaratıcılığa kadınların katkısı büyükse, bugün edebiyata olan katkı azalmış demektir. Ama yanılıyorlar. Derin duygularla karşılaşan bir yaşamları olmayacak.

Kendi kendimle böyle konuşurken bilge bir kişinin ‘Derin duygularla yaşanan bir hayat, kişiyi yaşamın trajik kavranılışına götürmez mi?’ dediğini duyar gibiyim. Evet, yaşamın trajik kavranılışına götürür. Ama her yaşam oraya varmayacak mı? Yaşamın trajik ya da dramatik kavranılışına. Her yaşam bir yanılsamadır. Geçen yıllarla yanılsama olduğu anlaşılan bir süreç. Ben de bu yaşamı derin duygularla yaşamış kişinin bu trajik sonucu daha bilgece karşılayacağını sanıyorum. Doğuştan içlerinde bilgelik taşıyan insanlar dışta tutulursa.

Bugünkü akşamüzeri yürüyüşünde Uhlandstrasse'den kendi sokağıma döndüğümde düşündüm: Yirmi üç yıldır *başkalarının* olan ülkelerde yaşıyorum. İsveç'te, Almanya'da, bir süre kalmaya gittiğim her ülkede bir "ziyaretçi"yim. Kendim de böyle hissediyorum. Bir "misafir" değil, bir "ziyaretçi." Sessiz bir ziyaretçi. Başka bir şey değil. Kendi ülkeme gittiğim zaman neyim? Orada da bir "ziyaretçi" değil miyim?

★

Burada her işimi kendim yapıyorum. Çok az çamaşır –evde çok iyi bir çamaşır makinesi var– yemekler, ütü... Yıkamak rahatlık veriyor. Akşam diri olmak için iki küçük kadeh grappa içiyorum. İçki özgürlüğü var Almanya'da. İsveç gibi değil. Ardından, akşam yemeğinde beyaz şarap içmek çok güzel oluyor. Tertemiz sek şaraplar... Kafamda hiçbir ağırlık yapmıyor. Yalnız kendi kafamın içinde yaşamaktan, kendi kendimle konuşmaktan memnunum. Çağrışımlarımdan memnunum. Bu bana mutluluk veriyor.

Akşamüzeri bir iki şey aldığım markette, şarküteri tezgâhının ardında bana janbon tartan ufak tefek kız ne kadar güzeldi, ne canlıydı! 1962'de Paris'te, Grenelle'de kendilerinden *baguette* aldığım, bana gülümseyen küçük, fırıncı kızlar da ne kadar güzeldiler. O zaman 26 yaşındaydım. Hep bu tür kızlara sempati duydum.

Evvelsei gün, son aylarda Stockholm'da yazdığım *Café Nova* adlı hikâyeyi ya da metni daktilo ettim. Metin daha önce birçok defa düzeltilmişti. Ne de kötümser bir metin! Ölüm kadar kötümser. Belki ölümden de daha fazla. Bugün de ilk defa, Ödemiş'te geçen çocuklukla ilgili, kısa notlar halinde yazılmış, yalın mı yalın hikâyeyi ilk defa okuyup düzelttim. Ne kadar da iyimser. Işıkla ve umutla dolu. Ege'nin ışığı, çocukluk yıllarının mutlulukları.

Doğrusunu söylemek gerekirse o kadar ışıkla dolu, iyimser başladı hayatım. Sonra da gerçekten 'Café Nova' adlı küçük hikâyede olduğu gibi o ağır kötümserliğe doğru yol aldı. Arada elli yılı aşan bir zaman parçası var. İşte dünyamızın bana –"bir insana"– vermiş olduğu bu. Ancak âni bir ölüm temizler bunu. Bana öylesi çarpsın.

Dün 23 yıldır yabancı ülkelerde yaşadığım halde bütün bu yıllar boyunca kendimi hep bir 'ziyaretçi' olarak duyduğumu yazmıştım. Peki ya daha öncesindeki yıllar. Cennetsi bir çocukluk. Melankoli verici –belki geleceği haber veren– bir yatılı lise yaşamı. (Oysa Ortaköy'de Boğaz'a bakan sınıf günboyu ışıklar içindeydi). Fakat özellikle yirmi yaşından sonra kendi yurdumda yaşadığım hayat, tam bir itham edilen kişi (sanık) yaşamı değil miydi? Üniversite'de İstanbul kentinde, fakültede asistanken, askerlikte, avukatlık yaşamımın cesur yıllarında, edebiyat yaşamında... hepsinde. Avukatlık yaptığım dönemde bana gelen müşterileri yoldan çevirenler de olduğuna göre gerçek bir sanık yaşamıydı bu. *Le Monde* gazetesi okuduğu için komünistlikle itham edilen birisi. Siyasi polisin elinden aylarca uğraşarak zorla pasaport alabilen bir sanık.

Sürgün alaylarının yedek subay-çavuşu... Sanık yaşamı, ziyaretçi yaşamına dönüştü? Düşünmek gerek.

Bütün bu notları da, şimdi Berlin’de düzeltip daktilo ettiğim alçakgönüllü metinleri de yırtıp atabilirim. Aslında “yazarlık yaşamım” 90 yılında *Kanallar’ı* yazmamla bitti. Ama kendimi bu nihilizme bıraksam, vakit geçirmek için birşeyler bulamayacağım muhakkak. Günceye benzeyen bu notları yayınlamak için de yazmıyorum. Kendim yeniden açıp okuyacak mıyım? Kimbilir –belki– ne kadar zaman sonra. Kendimden sonraya soluk alan kimi satırlar bırakmanın da gerekli olduğuna inandığım yok. Ne değeri var bunların? Dino’nun öykülerini –eski öyküler bunlar– yayınlayan Ferit,* Dino ile ilgili notta “son dakikasına kadar bir şeyler çizdi, yazdı” diyordu. İşte bu da bir yaşama tarzı.

* Ferit Edgü. e.n.

Bugün iki Almanya'nın birleşme günü olduğu için tatil günüymüş. Bütün dükkânlar kapalı olduğundan dışarıya çıkmadım. Vakit 'Ödemiş' adlı hikâyeyi daktilo etmekle geçti. Akşamüzerinin yaklaştığı bu saatlere kadar hiç arayan yok. İnsanın en yakınları onu aramazsa, çocuklar da kendi dertleriyle meşgulse, o insanın sessizliğe, giderek artan bir yalnızlığa gömülmesi çok doğal. Uğradığım haksızlıkların her yönden gelmesine alışkırım. Sanki haksızlıktan başka bir şeye uğramamak için gelmişim bu dünyaya. Oysa çocukluk yıllarında bu böyle değildi. Ortaokulda, ikinci sırafta resim öğretmenimin ders yılı içinde bana yaptığı (resminin kopya olduğunu öne sürmesi) haksızlık ile, ortaokulun haziran bitirme sınavlarında Elazığlı fizik öğretmenin yaptığı haksızlıktan başka bir haksızlığa uğramamıştım. Ama onlar da epeyce kaba-caydı ve belki de sonra uğrayıp duracağım haksızlıkların habercisiydiler. (*Haberci* başlıklı bir hikâye yazmalı). *Çiftlik Kapısına Dokunuş* (Kafka)... her şey Kafka'nın bu hikâyesinde olduğu gibi geçti.

Bu çocuklukla ilgili hikâyeleri yazmaya beni hiçbir şey zorlamadı. Ama hep yazarken –basit, küçük notlar halinde– “gereksiz, gereksiz” diye düşündüm. Neyi anlatıyor ki? Fakat başladığım için *Simav* kasabasıyla ilgili metni de tamamlayacağım. İçinde yaşadığımız günleri anlatmak için belki biçimsel, çok kökten bir değişim yapmak gerekecek. Bu yalanın yalanı hikâyeler, böyle bir değişimi zorlarsa, ne mutlu.

Akşamüzeri mahalledeki market Reichelt'ten alışveriş ederken şarküteri ile etler tezgâhının ardında gördüğüm satıcı kız, Berlin'e ineli gördüğüm genç kadınların en güzeliydi. Bütün o sokaklarında gezindiğim burjuva mahallelerinin kaldırımlarında gezinen kadınlardan daha güzel. Bu satıcı kız, bana, Knut Hamsun'un romanlarındaki güzellikleri ve sağlıklarıyla, yazarın erkek kahramanlarını intihar düşüncelerine sürükleyen kuzeyin güzel kadınlarını düşündürdü. Onlar da bu uzun boylu kız gibi çok güzeldiler. Sonra Lorelei efsanesini düşündüm. Kuşkusuz o efsaneyi yaratan kız böyle bir kızdı.

Bir yazıda ya da konuşmada paradoksal bir düşünce savunmuştum: *Yaşamı yaratan (etkileyen) edebiyattır, romanlardır*, gibi bir sav. Daha yalın olarak belki şöyle söylenebilir: yaşam edebiyatı taklit eder.* (Bu öne sürmenin Melih Cevdet'le ilgili bir yanı vardı, o da bu düşünceye yakındı). Kuşkusuz edebiyatı yüceltmek istemiştim. (Ah! 19. yüzyıl, neredesin!). Bilerek, abartmak isteyerek söylüyordum bunu. Kuşku yok ki yaşam yaratıyor edebiyatı. Bu kızın güzelliği Lorelei efsanesini doğuruyor. Ya da Knut Hamsun'un romanlarını ateşliyor. Ama yaşamdan fıskıran edebiyat gene yaşama dönüyor. Yaşama biçim veriyor. (İskandinav kadınlarının güçlü, doğadan rengini alan, yapısal güzellikleri...). Güzellik olmasa, yaşam yaşamaya değmeyecek.

İşte marketteki şarküteri ile et tezgâhlarının arkasında çalışan kız, sokaklarda görülen çok genç (ve yakışıklı) erkek çocukları gibi,

* İkinci okuyuşumda farkettim. Stendhal bunu *Kızıl ile Kara*'da cesaretle söylüyor: "*Paris'te olsa, Madame de Rénal, Julien'e ne gözle baktığını çabucak anlayıverirdi; çünkü Paris'te aşk, romanlardan doğar.*" yazarın notu.

ne kendi güzelliğinin farkındadır, ne Lorelei gibi efsanelere, ne de Knut Hamsun'un o güzel yazılmış romanlarına konu olabileceğini, o güzel yazınsal yapıtları yazmaya yazarları kıskırtacağını bilmektedir. Genç (ve yakışıklı) erkeklerden bile çok daha alçakgönüllüdür. Erkekler, kendilerini daha üst düzeylere ulaştıracak olanakları daha kolaylıkla bulabileceklerini düşündükleri halde, bu kız da, onun durumunda olan öteki kızlar da böyle düşünceler taşımamaktadırlar. *Şark* değil burası. Hele Türkiye gibi değişimleri sindirememiş, başka bir sözcükle *bozulmuş şark* toplumu değil. Almanya'nın da İskandinavya'nın da bu güzel kızları, güzellikleri yoluyla farklı bir şeyler elde etme düşüncesinin yakınından bile geçmiş değillerdir. *Sofistike* kadınlar değil bu güzel kadınlar. Onlar canlı, genç, enerjiyle dolu ve güzeldirler. Ve sadece bir genç kız ya da bir genç kadındırlar. Kendi küçük hayallerine uygun olarak çoğunlukla alçakgönüllü bir hayat sürmeyi doğal görmektedirler. Bu hayatın içinde kendilerinin çalışması ilkesi de hep vardır. Ne çok varlıklı bir erkeğin varlığına sırt dayamak, ne de varlıklı, yüksek gelirli bir erkeği arkasına alarak gösterişli bir yaşam sürmek özlemi... Doğal akışı içinde bir çocuk sahibi olmaları da bu alçakgönüllü yaşamın bir parçasıdır. Erkeklerse bal arıları gibi çiçekten çiçeğe konmaya çalışıyorlar.

1952 yılında, Kabataş Lisesi'nin denize bakan sınıfında, edebiyat dersinde, Eichendorff'un* *Bir Haylazın Hayatı* adlı kitabı okunurken, dersin öğretmenini Behçet Necatigil, romanda yer alan -âşık olunan- kızların (çünkü kitap âşık olunan kızlarla doluydu) hep hizmetçi kızlar olduğunu söylemişti. Belki yazarın âşık oldukları kızlar da onlardı. (Aristokrat sınıfın kızları kimbilir nerelerdeydiler?) Şaşırmış ama biraz da olası bulmuştum. Eichendorff'u Necatigil, kendisi, çevirmişti. Alman okullarında da okutulan, herkesin bildiği bir kitaptı. Hafifti ama bir güzelliği vardı. Necatigil, Eichendorff'un kitabının "Alman idealist romantizminin en tipik örneği" olduğunu söylemiş, ben de bunu kendi kitabıma not etmiştim.

* Joseph von Eichendorff (1788-1857) Tanınmış Alman romantik şairi. e.n.

Koskoca bir edebiyat dönemi yazarlarının âşık oldukları, yapıtlarında yücelttikleri kadınlar alt-sınıf kadınlarıysa eğer, güzellik de, çekicilik de onlara özgü demektir. Bu gerçek, Orta Avrupa toplumlarının, o yüzyıllardaki sınıf yapılarının katılığı (kast'ı) anlatsa da. Bugün rastladığım, markette, tezgâh arkasında çalışan bu kızla, Necatigil'in ortaya sürdüğü gerçek arasında, büyük bir koşutluk var. Bütün Avrupa'da, özellikle de Orta Avrupa ile İskandinavya'da en güzel kızlar "servitris"ler değil mi? Dora Diamant* da bir "servitris" değil miydi?

Servitris: Garson (isuece)

* Dora Diamant: Kafka'nın son sevgilisi. Çok genç. Kafka'nın ölümü sırasında yaşıyordu. e.n.

Amiel'in* doğum günü. Amiel bir yaşında. Sabahleyin saat 9'a yaklaşırken onu kutladım. Sesi ne güzel geliyordu. Her zamanki neşesi, dinamizmi içindeydi.

* Yazarın torunu. e.n.

Yağmurlu bir pazar günü. Yağmur hem Berlin'e yakışıyor, hem de pazar gününe.

Dün gece yağmur çiseliyordu.

Berliner Ensemble'ın annex'i sayılabilecek *Ganymed* lokantası, ne kadar güzel dizaynı olan bir yapıydı. Ya önündeki kanal. Biraz ötedeki, camlar içindeki Friedrichstrasse istasyonu. Berlin, Paris'ten güzel.

Güneşli havalardan sonra hakikî bir sonbahar geliyor.

Dün gece çiselemeye başlayan yağmur bugün öğleden sonra da sürdü. Sağanak haline de hiç dönüşmedi.

Literaturhaus'a uğrayacağım, sonra da Florian'a uğrayıp uğramamayı düşüneceğim.

Güner'le* Literaturhaus'da buluştuk. Florian'a uğramadık. Berlin birleştikten sonra, Savigy Platz biraz boşalmış. Kurfürstendamm üzerindeki başka bir kahveye gittik. Bu yüksek tavanlı, geniş kahve çok güzeldi. Kurfürstendamm 130, Café Wellenstein.

Bu güneşli, ama serin pazartesi sabahı her işin birden yolunda olduğunun ortaya çıkması –Mme. Richter, J. Sartorius, Literaturca-şaşırtıcı ölçüde iyiydi.

Sabah Frankfurt trenine yer ayırttıktan sonra, güzelliğinden ötürü Café Wellenstein'a gittim. Dün bu kahvede bize hizmet eden 'servitris', siyah saçlı, çekik gözlüydü. Yüzüyle de, bütün vücuduyla da çok güzeldi. (Demek ki kahve müşterileri 'servitris'lerin güzellikleriyle ilgileniyor. En başta erkek müşteriler. Kadın müşteriler de... neden olmasın?). Bu sabahki 'servitris' dünkü 'servitris' kadar genç değildi. Yüzü –yapısı bakımından da olabilir– yaşamın çilesini biraz çekmiş gibiydi. Fakat gülümserken güzeldi. Café Wellenstein! Yeni bir yer. Daha halkçı, çok geniş ve güzel. Tahta, eski masalarıyla gerçek bir kahve.

* Güner Yüreklik. Berlin'de Frei Radio'da gazeteci (e.n.).

İnsanlar artık mektuplaşmıyorlar. Mektup yazmak, mektup almak kültürünün ortadan kalkıyor olmasıyla da kendilerinden neler kaybettikleri üzerine düşünmüyorlar. Haberleşmenin taşınabilir telefona indirgenmesi, insanlarda “panik bunalıtısı” adı verilen hastalığı kışkırtıyor. Bir yandan bu iletişim biçimi konuşma uzadıkça, ödenecek parayı da artırıyor. Yazılan mektubun istenildiği kadar etraflıca olması, iç dökmenin geniş olanakları, duyguların yazıya dökülmesi, iletişim açısından ne kadar da önemliydi. Hem de bir çeşit psikanalizdi. Mektup yazdığında kişi hem bir şey yapmış oluyordu. –Mektup küçük bir yapıttır da.– Taşınabilir telefonla insana sürekli olarak sevinç verici haberler gelmiyor ki! (e-mail)se peep-show’larda çıplak kadın seyretmeye benziyor: dokunamazsınız ve perde biraz sonra iner. Gene de bu hızlı iletişime –insana sıkılmak için pek çok boş vakit bıraktığı, ya da kendine bağımlı yaparak bütün vakitlerini elinden aldığı için– sevinmeli miyiz?

Sanırım asıl önemlisi bir mektup edebiyatının varolduğuydu. Yazının geniş alanlarından biri. Mektup edebiyatı da bütün bütüne ölecek gibi.

Yazdığı mektuplar yazınsal değer taşımasa da, yazarın elinde kalsa da, aldığı karşılıklarla da mektup, şu geçici yaşam içinde, insanlar için bir geçmiş, bir tarih yaratıyordu; bir öznel tarih birikimiydi bu. İnsanın kendi tarihi. Bugünkü modern araçlarla bu tarih uçup gidiyor. Yazılı kültüre geçmiş ülkelerde, mektuba verilmiş olan değer, mektupların saklanması boşuna değil. Bu yeni iletişim, geriye, örneğin Nietzsche’nin, müzik alanında Peter Gast’a yazmış olduğu mektuplar gibi bir yapıt bırakabilir mi geriye?

Türk insanı zaten –küçük, çok küçük ayrıksılar dışında– yazılı kültüre geçmiş değildi. Onun için şimdi herkesin ‘cep telefonu’ var. Sadece iş adamlarının değil. Yoğun ilişkiler içinde olmak için can atıyor insanlar. Oysa ruh dinginliği çok yoğun olmayan ilişkiler alanındadır. Baudrillard’ın Türkçe’ye de çevrilmiş bir konuşmasında söylediği gibi (belki yazarla interview’i yapan da bir Türk’tü) “insanlar sömürülmek için can atıyorlar.” Sadece maddi sömürüye değil, duygularının da sömürüsüne.

Rahatladım. Berlin’e, bu mahallelerdeki yaşama, üçüncü kat-taki, arka bahçeye bakan apartman dairesine alışmış hissediyorum kendimi. Salona, yatak odasına, yatak odasının önündeki balkona güneş vurduğu saatlerde iç rahatlığı, mutluluğa benzer bir duygu gelip buluyor beni.

Bu deftere, birkaç gün önce notlar alırken, yazıp durmayı sürdürmekte, ölüm döşeginde bile kalemi elinden bırakmayan yazarlara, çizirlere özendiğimi yazmıştım. Naif bir düşünce değil mi bu? Elbette bu tavır etkileyici bir tavidir. Hem imge olarak güzeldi, hem de alçakgönüllülük görüntüsü veriyordu. Hayır başka bir şey daha var: İçinden şiddetle yükselen düşünceleri de ortaya dökmek isteği. Örneğin Lautréamont’u unutmamak gerekli. İnsanın ne kan içici bir varlık olduğunu tekrar tekrar yazarken, kendi kahramanını da, o eğretilmeler anaforunda, en abartılı bir biçimde gösteriyordu. O kahraman sanki kendisiydi de. Tamamen paradoksal bir durum: O vahşi sahneleri yazarken kara mizah, abartı, eğretilme yoluyla haykırdığı hümanizmin tâ kendisiydi. Yeryüzü yığınla kan içici, vurdumduymaz ve budalayla doluysa eğer, yüzüne vurmalı bunu insanların. Yazarak perişan etmeli onları. İsterse onlar hiçbir şey anlamayıp yollarına devam etsinler.

Takvim defterime de yazdığım Deniz’in* telefonundan başka bir telefon gelmedi. Yarın Frankfurt’a gideceğim. Olacak olan bu. Yığınla telefon mu bekliyorum? Hayır yığınla değil, birkaç tane, *telefon darbesi*. Kimse telefon etmedi. Çeşitli mutsuzlukların, stresin, sinirlilik hallerinin (eskiden *bunaltı* da denirdi buna) nedeni bu: İn-

* Deniz Kavukçuoğlu. Yazar. Tüyap yöneticisi. e.n.

sanlar birbirlerini arayabilecek güçleri bulamıyorlar kendilerinde, canlı, yaşamla dolu koşullar içinde değiller. Hepsine kutlu olsun! Bunun farkında olmayanlar, bu duruma başkaldırmayanlar daha beter olurlar dilerim ki? Onlara mutsuzluklar dilemekten başka çare yok. Yaşamları daha yalnızlıkla dolu, daha da biçimsel olsun. Kendi kuyularının daha da derinliklerine yuvarlanacaklarını umarım. Eksiden savaşların yarattığı, göçlere neden olan –örneğin ba-baannemin genç bir insan olduğu dönemleri, 1913 yılı çevresini düşünüyorum– kargaşalıkların gerçekleştirdiği zorluklarla mutsuzlukları şimdi evinizde seyrettiğiniz TV programları ile kitle iletişim araçları yaratıyor. Yayıdıkları görüntüler içinde –odanıza kadar giren– mutluluk verici olanlar o kadar az ki.

Bu satırları yazarken, geniş yüzeyli masamın bir kenarında duran Marlène Dietrich'in bir fotoğrafına bakıyorum da, onun da pek çok acılar çekmiş olduğunu sezer gibi oluyorum. Geçmişin imgeleri... Günümüzün imgeleri, hesaplanarak, düşünülecek sunulan imgeler... Bunların arasında güzelliğiyle mutluluğu çağrıştıranlar var. İnsana yaşama gücü verenler, kanını harekete getirenler. İçinde yaşadığımız dünya bütün vitrinlerinde en güzel imgelerle portreleri gösteriyor bize. Ama yarattığı doyumsuzlukla acı veriyor.

Akşamüzerlerinin hüznü. Geceden bir şeyler bekleyen iç kıpırdanışlar. Mutluluk çağrışımları. Ama gece mutluluktur.

Kadınlar, elbette bu erkek olmayan ama bir ölçüde erkek imgesi veren görünüşü sevecekler. Çünkü o bir erkekten daha güzel.

İstenildiği kadar iyi hazırlansın, okunacak metin alabildiğine iyi olsun, yazarı tarafından yapılacak okumanın (lesung), bu para değişimleri, bomba geliştirimleri, savaş çığrıışları karşısında hiç de önemi kalmadı. Eğer sadece bu çağa küfür yağıdırmıyorsa. Edebiyat, *yazı*, bugün dünyaya meydan okuyamıyor. Bu defter kapandı ama başka bir defter açılmadı. Şimdi başımızın çok üzerinde uğuldayıp duran para değişimi ile bombardıman tehditleri. *İnsan Ger-*

çeği Tehdit Altındadır. Ne mutlu ki, bu başlık altında bir yazı yazabildim. J.-P. Sartre ile Lucien Goldmann da bu gerçeği çok önceden söylediler. Koşullar, biraz daha farklı olsa da. Gene, ne mutlu bana ki, bu iki insanı, kişisel olarak çok yakından görebildim. Diyeceğim, yaşadıklarının tanığıyım.

İnsanların ilişki kurabildikleri yerler, dünyanın kuşkusuz en güzel yerleridir. Bunu İskandinavya'da *kapalı kapılar arkasında, sessizlik'te, yüz yüze (face to face)* yaşadktan sonra daha iyi anladım. 1996 yılının son günlerinde gördüğüm New York bende bu duyguyu yarattı. İnsanlar arası ilişki olanakları, her taraftan insanın üzerine akıyor gibiydi. New York kozmopolitti, orada çok da Yahudi vardı. 1962 yılındaki Paris insan ilişkileri panayırnydı. O haliyle kalmış mıdır, bilmiyorum. Öğrenci lokalleri, kahvelere akın eden yaşamak isteyen –yaşayan– insanlar, yayılıp duran kültür, toplumsal mücadele, savaşa karşı başkaldırı... v.b. Stockholm'da, Berlin'de bu yok. Çünkü buralar protestan şehirler. Fakat, en az insan ilişkileri içinde de yaşasa insan Berlin'i seviyor. İnsanı rahat ettiren bir iklim, hakiki bir kent, ölçüleri çok iyi düzenlenmiş yapılar, bulvarlarını, sokaklarını çevreleyen koca koca ağaçlar var burda. Berlin'de insan, gerçekten uzaklaşmamış, maketleşmemiş bir sahnede dolaşıyor. Fakat 2001 yılı Mayıs ayında New York'a üç gün için gittiğimde, Amsterdam Avenue'nün kıyısındaki lokantalardan birinde Milko'nun* öğretmeni ile onun kız arkadaşıyla yemek yerken sormuştum: "New York'ta insanların yüzleri gülüyor, herkes memnun sanırım?" "Bu bir yanılsama" (illusion) diye karşılık vermişti kız.

* Yazanın büyük oğlu (e.n.).

Frankfurt'tan sonra, Berlin'de ilk gün. Orada bir şey yazabilmek olası değildi. Uykusuzluk, akşam yemekleri, içki. Grappa ile beyaz şarap.

Güzel bir pazartesi günü.

Dün tren Berlin'e yaklaşırken toprağın karla kaplanmış olduğunu şaşırarak gördüm. Kar Alman ovasını daha da güzel gösteriyordu. Sonsuz bir ova.

9 Ekim çarşamba sabahı Frankfurt'a giderken en romantik olan şey Zoo tren istasyonuydu. Güneşli, güzel bir hava vardı. Camlarla kaplı garda güneş, incecik bulutların arasından sıyrıldı, peronları aydınlattı. Artık kalabalığın arasındaydım. Varşova'ya, Doğu kentlerine giden trenler kalkmaktaydılar. 1991 yılında fotoğrafçı Renate von Mangoldt, Ku'damm'da olduğu gibi, bu peronlarda da yaşamımın en güzel siyah-beyaz fotoğraflarını çekti. Hem garın canlı kalabalığının heyecanını duyuyor, hem de geçen on bir yılı düşünüyordum. Hiçbir şey geçmemiş gibiydi. Burada, bu ışıktaki, bu güneşin altında mutluydum. Mutluluk nedenlerinden biri de sabahın dirilik veren gücüydü. Güneşti de, sonbahar güneşi.

Varşova'ya, Doğu ülkelerine kalkan trenler modern değildiler.

Gece, saat 20'ye doğru Lütfi Özkök'ün telefonuna çok memnun oldum.

Bugün Berlin 10 derece. Geceleyin çalışma odasının penceresinden baktığımda sokak ıslaktı. Sabahleyin sokağa çıktığımda ıslaklık kalmamıştı. Nefis bir sabahtı. Gece uykusuz kaldığım halde mahalleyi dolaştım. Nefis ağaçlar, kaldırımlar, yollar... Mahallede her şey var, her çeşit dükkân. Derin bir rahatlık içinde oturulacak, yazı yazılacak bir yer. Elbette ruhun hareketsizliğe düşmemesi için yazıların yayınlanması gerek. Sadece sıkılmamak için. Başka bir şey için değil.

Öyküler bitti. Şimdi *Manhattan* üzerine düşünmek gerekli.

Kurfürstenstrasse'de Café Einstein'ın üst katındaki DAAD kokteylinden çıktıktan sonra cadde üzerinde *prostitution* yapan kızlar gördüm. U-Bahn durağına ulaşınca kadar en az dört kız. O zaman, kimi sanatın da, bir *prostitution* olduğunu düşündüm. Kokteylde mi öfkelenmişim? Kokteyl kalabalıktı. Genç de, orta yaşlı da –çeşitli ülkelerden– “sanatçılar” vardı. Gerçekten hepsi sanatçı mıydı? Bunu düşünmek mi, gizlice öfkelenmişti beni?

Öyle sanıyorum ki “sanatçı” gerçekten sanatçı değilse yaptığı *prostitution*'dur. Üstelik burslu sanatçılar, devlet desteğindeki sanatçılar, deneysel sanatçılar... tümü, belki de, *prostituée*'dir.

Kurfürstenstrasse üzerinde orospuluk yapmaya girişmiş, bir yüksek okul öğrencisi gibi giyinmiş kızlar bu sanatçılara göre çok daha doğal –kendiliğinden–, çok daha insansı varlıklar değiller mi?

Bunlara, bir de durmaksızın –en çok da Türkiye'de– yapıtlarının –yeni deyimle “promosyon”unu yapıp duran yazarları, sanatçıları katın, bunlar da başını alıp gitmiş *prostituée*'ler değiller mi?

“Büyük Türk” tarihte vardı, onun gölgesi, zaman zaman bugüne de yansıyor. Bunu Paris'te de hissedirdim. Avrupa'nın başka yerlerinde de.

Zorunlu olsa da, şurada burada, özellikle reklâmlarda, gazetelerde, kataloglarda yer alan yazar takdimlerinden nefret ediyorum. Yazar, yayınlanmış küçük bir yazısı yoluyla keşfedilmeli. 1953 yılında Kafka'yı öyle bir küçük yazıyla bulgulamıştım. Kısacık bir yazıydı, ama ardında büyük bir yazar olduğu belli oluveriyordu. Apaçık belli ki, yazarlığın altın yılları Shakespeare zamanında olduğu gibi, bu "mesleğin" gizli tutulduğu yıllardır. Belki bir de 19. yüzyıldaki sınıf mücadeleleri, siyasi mücadeleler olduğu zamanlar. Bu üst düzeydeki durum da, en görkemli biçimde, değişimlere uğrayarak Sartre'in ölümüne kadar sürdü.

Eskiden kokteyllerin tadını çıkarmaya çalışırdım. Yaşamak, daha çok yaşamak içgüdüm, bu çeşit toplantılarda tükenmeyen umudunu ortaya döker, zekâ, sıcaklık, eğlence arardı. Daha sonraları bunu bulamayacağımı anladım. İnsanların çoğu kendini, kendi içinde saklayan, formel tiplerdi. Duyguları, düşünceleri olan insanlardan çok, insan kalıplarına rastladığım için, o tükenmez diye düşündüğüm umudumu yitirdim, ben de kendi içime kapandım. O yüzden Café Einstein'ın üzerindeki kokteylden de, bir buçuk bardak beyaz şarap içtikten sonra kaçmak için merdivenlere yöneldiğim sırada, çok genç bir kadın beni durdurdu. Bu, kokteyle girişte DAAD Berlin yöneticisi Bayan Richter'in Yeni Zelanda'lı yazarlar diye tanıttığı küçük toplulukla birlikte gelmiş olan genç kadındı. Kendini tanıttı bana. Adı Kapka imiş (Kafka değil mi? diye sorabilirdim), Yeni Zelandalı imiş (Dünyanın sanki öteki ucu, güzel bir doğa, sakın bir yaşam, kendine özgü bir uygarlık, Ankara'da tanıdığım Johan'ın karısı Lindsay de Yeni Zelanda'lıydı), 28 yaşındaymış, erkek arkadaşı Yeni Zelanda'daymış... Hayır, Kapka'nın gerçeği bu kadar değildi. İç odada, küçük bir masanın başına oturmuştuk, o bana kartını veriyordu. Kapka Bulgar mus-evisiydi, on yıl kadar önce Yeni Zelanda'ya geçmişti. Sofya'lıydı. Benle konuşmak istemesini tahmin etmeye zorluyordum kendimi. Türk oluşum mu? Fransızca konuştuğumu öğrenmiş olması mı? Kuşkusuz o İngilizce, Bulgarca da biliyordu, *hebri* de biliyor muydu? Sanırım henüz bir uzun öykü yazmıştı, o da sadece İs-

rail'de çevrilmişti. Soyadı, *Kasabova*'ydı. 'Kasap' ne demek biliyor muydu? Biliyordu. Soyadında Türkçe bir sözcük vardı. 'Büyük Türk'ü o zaman düşündüm. Bana telefon edecek, beraber sinemaya gidecektik.

Böyle, böyle geçiyor yaşamım. Yaşlandım demekten de çekinmemeliyim. Böyle geçti hayatım. Hayatımı değiştirmek için kimsenin kapısını çalmadım, hiçbir şeyi zorlamadım. Zorlamak ne kelime, en küçük bir baskı yapmaktan kaçındım. Uzun, sıkıntılı, yalnız zamanlarım da oldu. Kendimi "canlı hayat"tan uzak tuttuğum zamanlar da. Onlara dayandım. O sıkıntılı dönemlerde de kimsenin kapısını çalmadım. Gene de, zaman zaman, en güzel şeyler bana doğru geldi. Kendimi, bir ölçüde sürüngenleşmiş saydığım bu düşüş dönemlerinde, yeniden ayağa kaldırdılar. Yaşamın canlı tadını, dahası coşkusunu duyurdular. Yaşadığım gerçek buydu. Yaşamımın gerçeği. Bu da doyurucu bir gerçek sayılabilir. Şimdi öyle değil. Şimdi çalışıyorum ve çok rahatım.

Öğleden önce Café Wellenstein'da 'cappiccino' içtim. Kahve sa-
bahları tehna ve güzel.

Yürüyüş. Uhlandstrasse'den Kurfürstendamm'a, Bundesal-
le'nin Kurfürstendamm'la birleştiği yerdeki büyük dükkâna -iç ça-
maşırı almak için-; sonra gene Hallensee'ye doğru yürürken,
solda, bulvarın kenarındaki geniş, yüksek tavanlı kahve Wellens-
tein'a.

Kahvede boş yer çoktu. Üç, servis yapan, kız vardı. İnce göz-
lüklü ve neşeli bir genç kadın olanı, uzun bara yakın olan durduğu
yerde sanki dans ediyordu. Gözlüklerinin ardından beni de süzdü.
Belli bir yaşa gelmiş bir adam olmamdan ötürü mü, yabancı olu-
şumun belli olmasından mı, yoksa iş saatinden sonra dans edilen
bir yere gitmek istediğinden mi? Anlamak olanaksızdı. Zaten an-
laşılması en güç olan durumlar bunlar değil mi?

Fakat en güzeli hafif ıslak olan kaldırımlarda yürümek. Melek-
ler Berlin üzerindeki gökyüzünde değiller. Şehrin kahvelerinde,
kaldırımlardalar.

Karanlık bir gün başlıyor. Ama belki birkaç saat sonra, öğleye doğru hava açacak. Sabahın 8'i. Kristin'i düşündüm. Bir insanın ortadan çekilmesinin nedeni nedir? diye düşünüyorum. En sonunda hepimiz bu dünyadan çekilip gideceğiz. Unutulacağız. Kleist'in mezarını ziyaret etme zamanı geliyor.

(Dünya aptallıkla doludur; her tarafa aptallıktan duvarlar örülmüştür).

İnsanlar sadece sömürülmeye değil, yaşamamaya, yaşayamamaya doğru da koşuyorlar. Yaşamak ya da yaşayamamak üzerine düşünmüyorlar bile. Ama bu not ettiğim şeyler gene de Avrupa ülkelerine özgüdür. Karnını doyurmak için çırpınan insanların yaşadıkları ülkelerde, bu çeşit düşünceler belki akla bile gelmez. Yer yüzünde yaşayan en kutsal insanlar da kuşkusuz onlar.

Mr. Bush dünya ölçeğinde yeni bir savaş hazırlıyor. Bu 3. Dünya Savaşı başka bir biçimde olacak. CIA her tarafa bombalar yerleştiriyor.

Öğleden önce Aras'la birlikte dolaştık, alışveriş yaptık *Strauss Innovation* adlı mağazadan. Mağaza Kurfürstendamm üzerindeydi. Wellenstein kahvesinden çıkmıştık. Bulvarda hava çok güzeldi. Palto, pardesü giymeye gerek yoktu. Wellenstein'a oturmadan önce Uhlandstrasse'de yürümüştük.

Amerika mutluluğun romanı ya da içinde yaşadığımız dünya ile ince bir alay denemesi... olabilmeli.

Sabahleyin uzun yürüyüşlerden sonra gene Café Wellenstein'a gittim. Saat 12'ye gelmişti. Gözlüklü kız bana servis yaptı. Bir filt-reli kahve, bir de cappiccino içtim. Hesabı öderken onunla konuş-mak zorunluluğunu duydum. Burada misafir olduğumu, Almanca bilmediğimi söyledim. (Ben bir *gäste'* yim). İlgilerinin alanını bilmi-yordum. En çok dansı mı seviyor? Çok centilmendi.

Böyle oturup günlük yazmak, iyi vakit geçirmek isteğinden gel-miyorsa, bir sorumluluk duygusundan geliyor. Ama ne tür bir so-runluluk duygusu? Bir yanda yaşam, bir yanda insanlığın durumu böylesi bir sorumluluk duygusuna değer mi? Ben bu günlük not-ları uzak yıllar sonra okuyacak biri olursa, ona bugünün bir insa-nurundan birtakım küçük renkler kalsın diye de yazmıyorum. Bu satırların herhangi bir değeri olduğunu da sanmam. Notlar, içinde yaşadığımız günlerin profilini de yeterince çizmiyor. Ama ken-dime karşı bu kadar da acımasız olmamalıyım. Yazma ya da yaz-maya devam etme alıştırmalarıdır belki bunlar.

Nietzsche'nin hastalanma süresince de almayı sürdürdüğü not-lar. Dostoyevski'nin 'Bir Yazarın Notları'. Bunları okumak kökten sarsıyor insanı.

Ben çok yalın şeyler yazabiliyorum. Burada kendi yaşamımdan memnunum. Kuşkusuz Ionesco'nun "solitaire"i değilim. Robbe-Grillet'nin "voyeur"ü de.

İnsanlığın Mars'a daha başka bir gezegene ya da güneş siste-minin dışındaki bir sisteme gidebilip yaşayabilmesinde büyüleyici

bir şey yok. Tersine yeryüzünde kendi seçebildiği kırsal bir yere giderek yerleşebilmesi, her zaman çok daha büyüleyici. Sanırım dünya yüzündeki yaşam en önemlisidir, hem de en güzeli. Bunun zorlaşması felâketlerin en büyüğü. Uzayla ilgili bilgiler arttıkça dünya basitleşiyor, insan hayatı küçülüyor. Böylece yeni bir nihilizm ortaya çıkıyor. Bu nihilizm kötümserlik verici. Ama bunun insana zevk veren yanları da bulunabilir belki.

Günlerini plânlayabilen insanlara ne mutlu: “Pazartesi gecesi misafirler gelecek. Perşembe akşamüzeri buluşmalar var. Cuma gecesi arkadaşlarla lokantadayız. Pazar günü evde temizlik, banyo... v.b. işler var.” Sanırım büyük aile halinde yaşarken bu daha kolaydı. İnsanlar daha mutluydular. Çünkü boş vakit kadar insanı öldürücü bir şey yok. Bugün bunların hepsi kayboldu.

Aceleye hiç gerek yok. Ayların hayalgücü, haftaların akla getirdikleri konacak içine. Hayalgücünü yakalamak için zorlamaya da gerek yok; geçen aylarla akla gelenler zaten hayalgücünün tâ kendisi olacak. Çünkü yarından çok hayaller içinde yaşıyorum.

Bugün bir cumartesi günü.

O geçmiş mutlu günlerde Cumartesi günleri ne yapardık? Be-yoğlu'a çıkardık. Lisedeyken, Dolmabahçe tarafından arkadaşlarla. Üniversite'deyken öğleden sonra Malta durağından bindiğim bir dolmuşla. Atlas sinemasının mermer döşeli, süslü girişi, Melek, Yeni Melek sinemaları vardı. Baylan Pastanesi vardı. Şarapçı Panayot ya da Lefter'in meyhanesi. Kaldırımlarda dolaşmak. Hepsi bu kadardı. Ne kadar da çok şey varmış!

Amerika

Son bölüm: Harun'un bir güncesi olabilir mi? (Yaşanmışla, yaşanmamış arasında bir parçalanma). İnsanın yaşadığı hayatı gizlice rahatsız eden bir yaşanmamış hayatı da var mıdır?

Güner Sümer'in anısına yazıyorum bu romanı. O öldüğü, ben hayatta kalmış olduğum için.

Bu hayalleri o yazmak isterdi. Çok erken öldü: 27 Nisan 1977. Şimdi Ekim/Kasım 2002.

Şu içinde yaşadığımız dünyada geceleri içkiyi iyice yüklenip yatmaktan daha doğru bir şey yapılamaz. Hele CNN haberlerini dinledikten sonra. Her yerde bombalar patlıyor, insanlar ölüyor, "terör" diyorlar. "Terör"ü kendileri yarattı, yaygınlaşması için her şeyi yapıyorlar. Tam bir dünya savaşı öncesi. İyi makyaj yapmış, yaşı olgunlaşmış TV spikerleri de bu haberleri okuyorlar. Ardından da stüdyolarından çıkıp evlerine dönüyorlar. Makyajlarını silip gündelik hayatlarını yaşıyorlar.

Dün hava çok soğumuştı. Mahalleden ayrılmadım. Öğleden önce Paris'ten telefon ederek, 7 Aralık'ta Paris'e gelip gelemeyeceğimi sordular. Bugün hava sıcaklığı, dünkü 6 dereceden, 14 dereceye çıkacakmış. BBC de Berlin'i öyle verdi. Ama bu sabah saatlerinde öyle görünmüyor.

Bugün tatil yapacağım. Çalışmayacağım. Hiç de acelem yok. Ne için acele edeyim?

Saat: 11.

Hava biraz ılındı. Ama yağmur var.

Dışarıda sıcaklık ancak 10 dereceye çıkmıştı. Bütün gün yağmur yağıyor.

İlkbaharda İstanbul'daydım. 23 Haziran'da Stockholm'a döndüm. İki gece Arkipelegos'daki adalarda kaldıktan sonra Ulla ile birlikte Stockholm'e döndük. Uzun bir yaz geçti. İsveç'e sonbahar biraz geç geldi bu yıl. 14-15 Eylül sıralarında kendini duyurdu.

25 Eylül'de Berlin'e geldim. Sonbahar yüzünü göstermişti. Şimdi kış yüzünü gösteriyor. Ama Berlin'de ağaçların yaprakları yeşil. Ardarda mevsimler geçiyor. Biz de mevsimler içinde kayıp gidiyoruz. Şimdi bahar aylarını geçirdiğim İstanbul bana çok uzak görünüyor. Berlin çok sessiz. Kent çok geniş bir araziye yayılmış olduğu için her yer تنها görünüyor. Gündüzleri, belki geceleri de Zoo ile Ka-De-We arasındaki bölge dışta tutulursa.

Sabahleyin sokaklar ıslaktı. Islanmış kaldırımlarda yürümek çok güzeldi. Saat 11'de evden çıktım. Kurfürstendamm'daki Café Wellenstein'a yürüdüm. Orada kahve içerek yarım saat kadar vakit geçirdim. Bulvarda, Yıkık Kilise'nin karşısındaki kitabevine uzandım. Ardından Fasanenstrasse'den eve kadar yürüdüm. Ortalama birbuçuk saat kadarlık bir yürüyüş. Bu yürüyüşler çok iyi geliyor. Kitapçıdaki bütün kitaplar Almanca. Ne kadar kendilerine dönükler. İsveç de öyle değil mi? Fransa da?

Kurfürstendamm'da cep telefonuyla konuşarak yürüyen tipler vardı. İnsanlar maymunlar kadar taklitçi.

Café Wellenstein'da Slav dilleri konuşan insanlar var. Başta Rusca. Sonra hemen hemen her dil.

Kristin'le saat 17'de Literaturhaus'da oturduk. Yıllar sonra. Ona bir kitap verdim. Hemen okuyacağını söyledi. Ne kadar alçakgönüllü. Hep alçakgönüllü şeyleri seçti. İki kızı Fransız lisesinde okumakta imiş.

Fasanenstrasse'ye boydan boya sonbahar yaprakları dökülmüştü. Yeşil, sarı, beyaz yapraklar. Caddenin yüzü görünmüyordu. Yapraklar, yağmur sularının biriktiği bazı köşelerde, suları örten bir halı gibiydiler. Bugüne uygun bir görünüş.

Saat: 22.55

Kurfürstenstrasse'deki DAAD merkezinde Yeni Zelanda'lı yazarları dinlemeye gittim. Aralarında Kapka yoktu. Çünkü Kapka Berlin'e DAAD yoluyla değil, bir Yeni Zelanda bursuyla gelmiş. Yeni Zelanda hükümetinin Berlin'in doğu kesiminde, kendi burslularının kalabilmesi için bir evi varmış. Yeni Zelanda İngilizce'si -İngilizce bilmememe karşın- İngiltere İngilizce'sinden epeyce

farklı gibi geldi bana. Sanki daha hafif, daha uçucu bir ses düzeni var. Bu dili ayrıca sevdim.

Okumadan sonra Einstein kahvesine inerek bir kahve grappa içtim. Alabildiğine geniş, ferah barda barmen hangi markayı istediğimi sordu. Doğrusu grappaların marka isimlerini bilmiyorum. Ama 38 derecelik alkol haddinde olanların içiminin daha uygun olduğunu düşündüğümünden:

“Bir 38 derecelik” dedim.

Barın arkasında sıralanmış şişeler arasında bir 38 derecelik grappa şişesi buldu barmen. Türk değil, Portekizli’ydi. Aramızda böylece bir sempati doğdu. İkinci bir grappa’dan sonra metro istasyonuna giden sokak beni bekliyordu. Gecenin bu saatinde sokaklar çok güzeldi.

Metroda, bana yakın olan koltuklarda dört Türk çocuğu vardı. Sevimli, genç çocuklardı ama ayrıydılar. Ne Türkiye’deki yaşlılarına tam benziyorlardı, ne de elbette Alman gençlerine. Türkçe konuşuyorlardı ama, arada, benim de sezebildiğim çok gramatik olmayan Almanca tümceler de kullanıyorlardı. Kısa, konuşma tümceleri. Yidiş gibi bir dil doğabilir. Gençlerin entelektüel yetileri arttıkça bu yeni dilin gerçekleşme yolları açılabilir. Öyle sanıyorum ki, bu yeni oluşması olanaklı dilin dinamik yazarları şimdiden var.

Bu çocuklar aç bülaç değiller. Ama Alman toplumuyla hiç de değinti noktaları yok. Çok iyi biliyorum ki, Türkiye’den Almanya’ya başlayan (1960’lardaki) “işçi göçü” tam bir katliamdır. Özellikle ilk kuşak için tam bir *ruhsal katliam*, ikinci kuşağın pek çok çocuğu için de maddi ve manevi tam bir katliam. Kendini kurtaranlar az sayıda. Üçüncü kuşaktansa fıskıran yetenekler çıkıyor.

Almanlar bu sorunu görmüyorlardı. Öznel felsefelerin yurdu, Türk insanının ruhsal konumunu –çelişik bir durum ama– anlamaktan uzak. Onlara göre kuralları belli, oldukça başarılı, kalkınmış bir toplum var. (Bunun içinde toplumun ruhsal durumu söz konusu değil, her şey materyalite üzerine oturtulmuş). Bu kuralları belli topluma uyamayan insanlar, *intégr  * olamamış insanlar. Oysa göçmenlerin bir sorunu yok bu çeşitten. Onlar itildikleri durumda

kişilik bölünmelerine uğramış da olsalar, kendi içlerinde bütünseller. Öte yandan günümüz dünyasında kişilik bölünmelerinin dışında kalan insanlar ne kadar ki?

Türkiye’den 1960’da başlayan göç tam bir “işçi göçü” de değil. Almanya 60’lı yılların başında bir miktar kalifiye işçi aldıktan sonra, Türkiye’nin gelişmemiş bölgelerinden insan almaya başladı. Bu katliamda sadece Alman kapitalizmi sorumludur demiyorum. Tarihi sadece zorunluluklar yönetmiyor. Türkiye (özellikle Süleyman Demirel dönemleri) derinlemesine sorumludur bu katliamdan. Onlar kalkındırdıkları, “büyüme” savlarını öne sürdükleri Türkiye’den bu göçe izin verdiler. Örgütlediler bu göçü. Ülkenin içini toplumsal açıdan düzenlemedikleri gibi, bu insanların dönüşü için de hiçbir şey yapmadılar. Tersine, bu insanlar konsolosluk kapılarında kötü muameleler de görüyorlardı. Sonra Bay Süleyman Demirel “Ben bu işçileri zanaat öğreysinler diye Almanya’ya gönderdim” diye blöfler de yapabiliyordu.

Zanaat öğrenme için gönderilme, ancak İttihat ve Terakkî dönemi için geçerliydi. Ama bunun siyasi yanları da vardı. O dönemde gönderilen çırakların sayısı da belliydi. Yurda döndüklerinde de çok işe yaramışlardır.

Berlin metrosu çok akla uygun biçimde düzenlenmiş. Oldukça da tenha. Geceleri daha da tenha. Berlin metrosunu çok seviyorum. Eve dönerken de, insanların korku içinde yolculuk yaptıkları, kalabalık New York metrosu aklıma geliyor. New York metrosunda aşırı renklerle baştan aşağı meşin elbiselerle seyahat eden siyahlar da gördüm. Adeta çevreye korku salmak istiyorlardı. Kimbilir belki de duygulu, yufka yürekliydiler. Ama orada metro üzerine yapılmış filmlerde olduğu gibi, herkes biraz tetikte.

Çok büyük bir kentin metrosu New York metrosu gibi olur. Diyeceğim biraz eski ve lüksten uzak. Elbette fareler de dolaşıyor tünellerinde. Temiz şehir Stockholm’da da, umulduğundan çok fare yaşamaktaymış.

Berlin'de yazmak: Dünyanın en tatlı şeyi. Yoksul, çaresiz tehlikelerle dolu dünyamızda yazmak bir şeyse eğer. Tropik bir iklimde yazmak. Tayland'da örneğin. Onun nasıl olduğunu bilmiyorum.

Mevsimler, aylar geçecek. Yaşlanacağız. Kimbilir nasıl bir yaşlılık yaşayacağız. Kendimize sadık kalarak, doğruları söylemeye çalışarak, dış görünüşü, gülümsemeyi elden bırakmaksızın. Hepsi bu.

Kendiliğinden gelen şeyleri seviyorum. Planlanmış şeyler bana boğuntu veriyor. Birçok şey biriktirmek, yaşama yukarıdan bakarak geleceği planlamak istemiş değilim. Hiçbir şeyde gözüm yok. Bende olan şeyler bana yetiyor.

Bu *Amerika* romanına birçok naiv hayaller koyacağım.

Biz "resmi" bir topluluğa karşı konuşmuyoruz. Kendi kendimizle konuşuyoruz. Çekişerek. Belki de karşımızda olmayan en içten dostlanımıza sesleniyoruz. Hatta onların kimileri hayatta olmasalar da.

Bugün güneş var. Meteorolojiler sıcaklığın 9 derece çevresinde olacağını söylediler. Stockholm 7 derece, İstanbul 18.

Erkenden Kurfürstendamm'a, yaralı kilisenin karşısındaki H and M'ye bir boyun atkısı almaya gittim. Henüz saat 10 olmadığı için mağaza açılmamıştı. Açılmasına 8 dakika vardı. Geniş kaldırımında Japon turistleri dolaşıyorlardı. Bir binanın tepesinden görünen ağaçlara çok şaşılar. Mağazaya girdiğimde çok güzel bulduğum atkı cansız bir mankenin boynundaydı. Atkıların durduğu yerdeyse benzeri kalmamıştı. Mağazaya bakan genç adama mankenin boynuna sarılı atkıyı gösterdim. Hemen çözerek bana verdi. Atkının fiyatını 24.90 Euro sanıyordum, 9.90 Euro çıktı. Genç satıcıya çok teşekkür ettim. Bir atkı almak ne kadar da kolaymış.

Bütün Alman şairleri de, uzun çalışmalarından sonra derin yalnızlıklar hissetmediler mi? Ya Nietzsche?

Dün akşamüzeri gördüğüm Hackescher Markt'la çevresi bir rüya kadar güzel. Bir büyük şehir rüyası. Bir eski Berlin rüyası. Hele bu eski Yeni Berlin'e döşenmiş olan modern tramvaylar. Onların dizaynı. Böyle şeyler yaptığı zaman Alman teknolojisine hayran olmamak elde değil.

Caddeler, kaldırımlar, sokaklarda şimdiden gözönünde tutulmuş perspektif, tramvaylar... Meydanlık yerin hemen köşesinde, biraz öteki pasajın yanındaki Hackescher Hof Restaurant-Café'ye oturdum. Kapka'ya onun mahallesine geldiğimi bildirmek için telefon ettim. Hackescher Hof karşıdaki S-Bahn istasyonunu, alanı, bütün yol kavşaklarını gören geniş camlarıyla, yüksek tavanı ve genişliğiyle nefis bir kahveydi. İstanbul'da kahve kültürü ölüyor, burada devam ediyor. Camlardan her üç yöne de giden o uzun tramvay vagonları görünüyordu. Bu vagonların renkleri de çok güzel. Kapka geldi. Çok sade ve güzeldi. Özellikle ağızıyla çevresi çok güzeldi.

"Ben filme biletleri alayım" dedi.

"Erken geldim. Pasajın içindeki o kültür merkezi olan binada sinemayı bulamadım."

"Sinema en üst katta" dedi.

Biletleri o almak istedi. Kendi biletim için izin vermedim. Döndüğümde kahve parasını ödemek istedi. Israrla ona da izin vermedim. Kendi bilet parasını ödemişti. Kahvede küçük bir kahve içmişti.

Film Polanski'nin *Piyanist* filmiydi. İçinde bilmediğimiz şey yoktu. Biraz da uzundu. Film Almanca çıkınca Kapka telâşlandı. Bırakıp çıksak mı, diye düşündü. Hepsini anlayacağımızı söyledim. Onu yatıştırdım. Gerçekten de öyle oldu.

Berlin'in en büyük sinagogunun bulunduğu caddeye doğru yürüdük. *Die Neue Synagoge Berlin*. Kristal geceden sonra, biraz ayakta kalmış, sonra da restore edilmiş tek sinagog buydu. Oraya kadar uzanmadık. Öğrencilerin devam ettikleri küçük kahvelerden birine gittik. Başlangıçta daha dar olan sokakta sıra sıra bekleyen orospular içinde çok güzelleri vardı. Bu fuhuş şaşırtıcıydı. Hangi kaostan doğan bir erotikti bu?

Küçük, basık tavanlı kahvedeki konuşmalarımızla Kapka'nın musevi kimliğine çok bağlı olduğunu farkettim.

Ardından Kapka, bir arkadaşının çalacağı müziğı dinlemek için sokak arasındaki bir kahveye gitti. İspanya'dan gelmiş bir yazarla sık sık tango yapmaya gidiyormuş. O yazarın da musevi asıllı olduğunu tahmin ettim.

Bugün akşamüzeri yağmur yağdı. Oysa öğleden önce hava müthiş güneşliydi. Şimdi gecenin içinde, hafif, güzel bir yağmur yağıyor.

Sonbahar yaprakları altında.

Bu olanaksız. "Sonbahar Yıldızları Altında."

Dün küçük kahvede Kapka, benimle okunması gereken kimi romancılar üzerine konuşmak istedi. Knut Hamsun'un yaşlılık döneminde Nazi olduğunu öğrenince, onun adını not etmekten vazgeçti.

Güntzelstrasse'deki dairede, çok rahat olan yatak odasında geceleri uyarınca sık sık nerede olduğumu bilemiyorum. İstanbul'da mı? Stockholm'da mı? Başka bir yerde mi? Fakat bu sabah, saat 9'dan sonra yazı odasında daktiloyla yazarken, kendimin nerede olduğunu düşünmeden, kendi evimde hissettim.

Dışarıda sonbaharın solgun güneşi var. Sıcaklık 11 derece kadar olacak.

Sabine Vogel* çok centilmendi. Literaturhaus'da.

İngiliz edebiyatı okuyan garson kız Demet'in bir kitabın üzerinde benim adımla görünce gösterdiği davranış çok ilgi çekiciydi. Tezer'i ve beni okumuş. Burada beklenmedik şeyler oluyor.

Alis Harikalar Diyarında. İnanılmaz şeyler. Alman toprağına ayak bastığımdan beri...

Bu gece heyecanlara kapılıp "gerçeğı arayan" bir şeyler yazmak için kendimi zorlamaya (onlar da zorlama değildi ya, sadece coşku kıpırtılarıydı) gerek yok. Bu rastlantılar çok daha ilgi çekici ve insanlığa karşı yapılan bütün tehditlere karşın dünyanın dönmekte olduğunu gösteriyor. Demek istiyorlar ki, insan yaşamında, hep birbiri ardına sıralanan mutlu, taze, insana bir şeyler veren dönemler vardır. Bu olasılıklar varken de, yaşamaya değer.

* Berlin'de gazeteci. 90'lı yıllarda birçok defa İstanbul'da kalmıştı. y.n.

Tam bir pazar günü. Sessiz. Sürekli yağmur yağıyor. Saatler bir saat geriye alınmış. Ama her şey güzel. Bu sessizlik de, yağmur da.

Çalışabiliyorum. *Manus* yazarken hep unutulmuş bir şeyi kendi kendime tekrarlamak gerekli: *Manus* yazılırken, yer yer, başarılı görünmez insana. Oysa bu sonradan anlaşılabilecek bir şeydir. Asıl önemlisi *manus*'un sonradan, her zaman geliştirilebilir, kırpılabilir, mükemmelleştirilebilir bir şey olmasıdır. İlk yazılıştaki bu yazarın aklına gelmez. Hep unutulur.

Saatın bir saat geri alındığı bugün, ne kadar da yorucu oldu. Fakat yorulmanın ne önemi var. Zihin dinç ve her şeyin daha güzel olacağına inanıyor. Elbette küçük güzellikler beklediğim. Dünyada büyük güzellikler kalmadı.

28 Ekim

Zor geçen bir gün. Ama hiçbir şeye aldırmamak gerekli. Onlar hiçbir şey olamayacaklar. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.

İçki içmeyip, iki gece birer tane trankilizan tablet almak uyku-
larımı yoluna soktu. Böylece vücut güçlerimin de, zihin güçlerimin
de yerine geldiğini hissediyorum. Sabahleyin çalıştım. Sonra iki
mektup attım. Kurfürstendamın'a uzandım. Literaturhaus'un kah-
vesi çok tenhaydı. Böylesine tenhayken tadına doyumaz gibiydi.
Güneş vardı, hava ılıktı. Eve döndükten sonra, öğle yemeğinden
önce de çalıştım. Bu gidişle yapabileceğim bunu: *Amerika* ilk elya-
zılarından sonra zenginleşebilecek.

31 Ekim

Tanrı bana yardım ediyor. Uzaklara gittim. Friedrichstrasse'de Lafayette mağazasının bodrum katında bana Samuel Fuller'in kitabını buldurdu. Kitap orada Proust'un kitaplarının yanında sanki benim bulmam için tek başına bekliyordu. Beni bekliyordu. Bir örneği daha yoktu. Tam Manhattan üzerine yazdığım sırada, Manhattan üzerine sıcak mı sıcak bir anı kitabı.

Akşam Wellenstein kahvesine Güner Yüreklik ve Jülide ile akşam yemeği. Jülide de edebiyat seviyor.

1 Kasım, cuma

Yeni bir ay, yeni şanslar getirsin.

Hava açık.

Bugün tatil yaparsam, *Amerika* romanının 3. bölümü sanırım zihinde daha iyi oluşur. Fakat, belki de, öğleden sonra ya da akşam üzeri yazma ihtiyacını duyarım.

Sevgili babacığım öldüğünden beri içimde bitmeyen acısı duruyor. O zamandan beri yaşam gözümde anlamsız. Hep onunla ve ölümle beraberim. O yokluk olan ölümün yanbaşımda yaşıyorum.

4 Kasım, pazartesi

Türkiye’de seçimler oldu bitti. Budalalara, hırstan ölüp bitenlere, sorumluluk katına yükselememişlere tam bir ders.

Amerika’yı yazabiliyorum. Ne mutlu!

Akşamları evde olduğum zamanlarda çok iyi bir içki temposu tutturuyorum. Evin plânı çok güzel. Çok az eşya var, tam istediğim gibi. O eşyalar da IKEA mağazalarından. Bu kadar rahat bir evde –üç odalı– oturmadım sanırım. Kalorifer evi yeter derecede ısıtıyor. *Penelope’un* öyküsü en iyi bir biçimde yazılmalı. Bu kızla arkadaşları çok sevecen bir biçimde ortaya çıkmalı. Sevgi dolu, gösterişten uzak insanları anlatmak istiyorum. Sanki önce bir çizgi roman çizmişim de, sonra onu canlandırıyorum. Görünüşler önemli. Ruhsal çözümlemelerden kaçınmalı. Bu kaçınma romanın parodi niteliği yüzünden olmalı. Parodi, gelişigüzel klâsik bir anlatıya benzememeli.

5 Kasım

Çiçek ve kocası Ufuk'la yahudi müzesini ziyaret. Müze binası mimarlık olarak çok yaratıcı. Bize rehberlik eden çocuk Türkiye'den. Eskiden kendisini Türk olarak düşünmekteymiş. Sonradan musevi asıllı olduğunu algılamış. Çiçek üniversitede, T. Özlü üzerine bir bitirme tezi hazırlıyor.

6 Kasım

Yirmi beş sık daktilo sayfasını tamamladım. Büyük ölçüde kolaylık doğdu. Sarp bir yamaca tırmanmak gibidir yazmak. Yolun bir bölümünü tırmanıp da, dinlenmek için aşağıda serili ovaya baktınız mı içinizde derin bir ferahlık duyarsınız.

Amerika'nın ileriki bölümlerine giderek artan biçimde düşler girmeli. Sonra roman bir düş olup çıkmalı. Ne zordur bunu başarmak.

Düşe dönüşen bunalımlar... Naiv bir mutluluk öyküsü.

İkide bir gerçekten palamarları çözmek de yazarken çok tatlı geliyor insana.

7 Kasım

Dünden bu yana çok soğuk ve güneşli bir hava.

İyi haberler alıyorum. İnsanlarla bir arada olalı ruhsal çalkantılarla ilgili satırlar yazamıyorum bu günlük notlara. Yalnız kalmak derinleşmektir. Yanılsamalarla dolu olsa da.

Amerika için yazmak istediğim otuz sık daktilo sayfasını bugün bitirdim. İlk aşamaydı bu. Ama romanın gelişimini sürdürmesi zihnimde devam ediyor. Şimdi yazmak zorunda değilim ama, belki birkaç şey daha yazarım.

Bu ilk *elyazısı*'ndan sonra üzerinde çalışmak doğrusu güzel olacak. Beni uğraştırmalı. Zevk almalıyım. Yapacak başka işim kalmadı.

Derinleşecek, derinleşecek her şey. Duygular metnin içine hücum edecek. Betimlemelerle çok şey ortaya çıkacak.

Mutluluk bu işte: yalnızlık, kendi başına olmak, rahat bir biçimde oturmak –her ev rahattır–, içilebilir içkileri içebilmek. En önemlisi de “kafayı dinleyebilmek”. En iyisi bu. Mutluluk.

Doğrusu mutluyum. Bugün dünya üzerinde altı milyar insan var. Ben onların içinde mutluyum. Kendimi acılardan, maddi sıkıntılardan bir azınlığın düştüğü en acı durumların dışında bulduğumdan değil.

Burada iyice ayrılmış olmaktan, kimsenin beni rahatsız etmesinden ötürü mutluyum. Ne mutlu ki, uzunca bir zamandır acılarla karşılaşmadım. Şu gerçek acılarla. Ama acı çeken insanlığı duyuyorum. Düşünebilme olanaklarının olmasından ötürü mutluyum. Sezgilerimin olmasından ötürü de. Bu durum bana utanma duygusu verse de. Ne garip bir dünya?

Duygularını, hayallerini, ütopyalarını anlatabilirsen, her şeyi anlatmış olursun.

Yaşadığımız mutsuz hayatla dalga geçen büyük bir mutlu hayat parodisi.

İyi bir parodi olabilirse!

Mutluluk adına yazılan her şey mutsuzluğun bir parodisidir.

Bu da yadsınamaz.

İşte bu da yağmursuz bir pazar günü. Türkçe tango:

"Bana ne umutlar verdin,

Artık seninim derdin."

diye başlamıyor muydu?

Dünkü günün tersine: gece de yağmur yağmış, gündüz de. Tek tük iri damlalar düşüyor. Uzun bir yürüyüşü göze alamadım. Postahaneye gittim. Uhlandstrasse'de, yukarıya doğru çıkan bölümde, yürürken sağa düşen sarı renkte, neo-klâsik binanın bütünü postahane. Ne mutlu ki, burada postahane kültürü devam ediyor. Ardından da yiyecekler alarak eve döndüm. İlgiyle okunabilecek bir şey olsa ne iyi olurdu.

Stockholm'daki NK mağazasından –Ordning och Reda* bölümünden– çok severek satın aldığım bu defterin aylarca boş kalması beni üzüyordu. İşte şimdi doluyor bu defter.

* İsveç'te lüks kırtasiye satan bir mağazalar zinciri. e.n.

Stadmitte'de uzun uzun gezintiler.

Akşamüzeri kısa bir dinlenmeden sonra canlılık; düşünce ile mutluluk duygusu geri geldi. Karşı apartmanların sıra sıra aydınlık camlarında da mutluluk var. Geçen akşamlardan birinde yatak odasından görünen, arkadaki büyük bahçenin solunda, arkaya doğru uzanan apartmanlardan birinde görünen ışık –geceleyin uyanmışım– bir mutluluk müjdesiydi. Gene de yabancı olduğu bir şehirde (özellikle dil sorunu var) oturduğu apartmanın kilitli, güvenli olması da mutluluğu veren öğelerden biri.

Bu Jack Daniel's viskisi de olmasa, tam mutlu olamayacağım. Uzun yıllardır Amerika'da kimbilir kimlere –ne çok insana– mutluluk verdi bu viski.

Gece, saat: 22

Ne yazmaya, *bütün bütüne*, inanmak olası; ne de yaşamaya. Yazmada derinleşmek için çalışmanın da, tutkuyla yaşam ardında koşmanın da altında yatan, anlıyorum ki, dünyaya egemen olma duygusu.

Yazan, dünyayı derinden kavrama edimine son noktayı koymak istiyor. Yaşama deneylerini her gün arttırma ardında olan da aynı amacın ardında. Öyle sanıyorum ki her ikisi de bütün bütüne olası değil. Ne yazan durmadan derinleşerek, ne de yaşayan durmadan yaşam deneylerini arttırarak *dünyada-oluş*'la başa çıkabilir. Çünkü dünyanın da, yaşamların da –bunu insan yaşamlarının bin tür biçimlenmesi olarak ele alırsak– o kadar çok biçimi var ki, tek

insan başa çıkamaz bunlarla. Öte yandan bu sayısız biçimin tümü akılla kavranır biçimler değil. Onlar başlarını almış gidiyorlar. Koşan, seni de savuran görünmez yarış atları onlar. Akılsa, çok arkadan geliyor, çok arkadan. Tarih, ahlâk ya da felsefe yorumlarına bakın.

Bu düşüncelerden hiçbir sonuç çıkarmak istemiyorum. Ama bunları deftere yazdıktan sonra, roman, anlatı, öykü yazarı biri olarak aklıma gelen şu (sanki ilkeleşmesi gereken bir şey): Yazdıklarında bir sonuç olmamalı. Sadece hayatın çeşitliliğini göstermelisin. Sonuç çıkarmamalısın. Yansıttığın (gösterdiğin) hayat sahneleri içinde, sence (ya da sahnenin kendince) varolan sonuç çok saklı olmalı.

Bunları not ederken, kendimi *bir şeyler* yazıyor sanmaya başlıyorum. Belki de yazdığım *hiçbir şey*!

Bu şimdi not ettiğim alçakgönüllü duyguyu duyuyorum ama, doğruyu söylemek gerekirse: yazı ile verilmek istenen bu şeyleri (yazının yetersizlikleri ne olursa olsun) ne televizyon, ne günlük yaşama giren öteki yaratılar (elbette her çeşit video, elektronik yaratılar da içinde olmak üzere) veremiyor tam olarak. Çok daha alçak düzeyde verebiliyor. Düşünce yapıtları ile edebiyattan ne kadar kuşku duyarsam duyayım, *yazı* dışındaki sanatlardan daha çok kuşkuluyum. (Belki çok gelişmiş müzik dışta tutulmalı). Çünkü, hayatın önüne geçemez, ama *zihin* yarışır hayatla. Edebiyatta, mutlak edebiyatta, en çok onda vardır zihin ögesi. Öyleyse ne kadar yorgun düşmüş olursa olsun, yazarın ölümüne dikkat etmeli.

“Deliliğin şarkılarını söyleyerek”... Belki ancak onlarla... “Deliliğin şarkıları”nı da ancak yazın söyleyebilir.

En doğrusu Lautréamont’nun şarkılarını söylemek. Kitabının adı boş yere *Maldoror’un Şarkıları* olmamış.

13 Kasım

Dünkü gibi güneşli bir gün. Isı 10 derece çevresinde. Aydınlık.

Gene, dün de olduğu gibi, öğleden sonra hava yavaş yavaş kapanmaya başladı.

18 Kasım

Bu pazartesi günü, çok güneşli, çok aydınlık bir gün. Sabahleyin iki saat kadar yürüdüm. Ka-De-We'de küçük öykü konuları var: 'Üçüncü kattasın. Aşağıya, dış kapıya inen hiçbir yürüyen merdiven yok. Büyük, madeni asansör kapıları da çoktan kilitli.'

19 Kasım

Bugün hava tamamen kapalı. Isı 7 derece çevresinde. Doğrusu suratı asık bir hava.

Dönüşümün gece treni ile olmasının belli bir romantizmi var. Tren Berlin-Ostbahnhof'tan 23.17'de kalkıyor.

Ne kadar çok okumaya gereksinme duyuyorum. Daha çok yazabilmek için de daha çok yayınlamak gerekli.

20 Kasım

Güneşli bir sabah; fakat ısı 1 derece çevresinde olacak. Stockholm'a haftalar önce gelen kış, belki Berlin'e de yaklaşıyor.

Saat 13'de güneş daha çok parladı.

Amerika için:

"Harun, Ankara'da gördüğü Amerikan kurumlarına derin bir soğukluk duymuştu. Burada, Manhattan'daysa iyi insanlar vardı; her şey başka türlüydü, insancıl ve sıcaktı. Bu karışıklığı anlayabilmek çok zordu."

"'Ülkemi bırakıp buraya gelmekle sadece bireysel mutluluğumu mu arayan birisi oldum' diye düşündü. 'Burada da hoş olmayan şeyler var. McCarty duruşmaları, komünist parti başkanına yapılan muameleler, güneyin fakir tarım işçileri, zenci beyaz ayırımı... Ama ileride bunları ortadan kaldıracak insanlar da gelecek. Eminim bundan. Bu iyimserlik, kendi içimde her zaman taşıdığım iyimserlikten doğmuyor; burada kimi insanlarda bu gücü görüyorum."

Az ücretle çalışan, sınırlı bir maddi hayatı kabul eden idealist -eski- gazeteciler. Mücadele gazetelerinin ara geçitlerden ulaşılan, doğru yönetim yerine çıkan tahta merdivenleri... "helojen" lâmbalar... Önemli ayrıntılar.

Gece

Mutluluk:

Benim oturduğum dairenin arkasında büyük bir bahçe var. Öyle ki çevre apatmanlarda oturanlar oraya otomobillerini park edebiliyorlar. Bahçe oldukça geniş; otomobiller oraya bırakıldıktan sonra da gezilebilecek yerler kalıyor. Sol tarafta, bütün görünüşü kaplamayan ağaçların ardında, giriş kapıları bu bahçeye doğru açı-

lan bir dizi apartman daha var. Onların önünde elbette trafiğe kapalı –çıkışı da demir bir kapıyla kapalı– ince bir, parke döşeli yol, uzanıyor. O apartmanların dairelerinde oturanlar, caddeye çıkabilmek için önce bu yolu katediyorlar. Bahçe de, o yandaki apartman daireleri de benim pencerelerimden görünüyor. Geceleri dairelerde soluk ışıklar yanıyor, pencerelerden yansıyor. Sanırım o dairelerin daha çok mutfak bölümleri bu tarafa, bahçeye bakıyor. Oturma odaları, salonları öbür yanda. İçinde insanların yaşamakta olduğu bu dairelerin ışıklarını görmek, bu Ekim, Kasım aylarında bana mutluluk veriyor.

O soldaki apartman dizisinin ardında, burada oturmaya başladığım ilk günlerde bulmakta zorluk çektiğim büyük çöp kutuları var. Bahçenin sonunu çevreleyen duvara yakın. Orada gerekli hallerde kullanılabilir, parmaklıklı, kilitli büyük bir demir kapı da yer alıyor.

Yatak odasının geniş penceresi tam da balkonun üzerinde. Salondaki balkon kapısından da oraya çıkabiliyorum. Ama bu mevsimde balkon kapısını sadece çok güneşli, havanın ılık olduğu günlerde açabildim.

Bazı geceler uyanınca yataktan kalkmadan yatak odasının penceresinden bu sol yandaki apartman dairelerinin kiminde yanmakta olan ışıkları görüyorum. Bu da bana mutluluk veriyor. Belki de bundan daha çok mutluluk veren bir şey görmedim. Apaçık belli ki, yazın pencereleri açık o daireden o bahçeye bakmak, balkondaki şezlonga oturmak, geceleri de o yandaki ışıkları da seyretmek, kapıları açık balkonlarda oturanları görmek büyük bir mutluluk olurdu. İnsanlar var orada. Bu sakin hayat içinde, bundan daha büyük mutluluk ele geçirebileceğimi sanmıyorum.

İnsanların kendilerini korumak için evlerinin içine kapandığı kış mevsimi ne güzel bir mevsim. Tenha bir şehrin verdiği duyguları yaşamak, içinden biraz da yaratıcılık fışkırıyorsa.... Yaz mevsimindeyse duygular, insanın doğayla daha bir uzlaşmasıyla –belki– her yönden birden gelerek çevreliyor insanı. Yaz mevsimi de geçip gittikten sonra, insanda derin bir duyarlılık bırakıyor geriye.

22 Kasım

1954 yılında Beyoğlu'nda gezinen 19 yaşındaki bir genç New York'u nasıl düşünür? Düşünen arkadaşlar vardı. Önyargıları olmayan mutlu arkadaşlardı. Doğuştan özgürdüler. Belki de ailelerinin tavrı –olumlu da olsa, olumsuz da– onları özgür yapmıştı.

Dün de hava kapalıydı. Bugün de kapalı. Sakin bir cumartesi. 'Amerika'nın Sesi' radyosu için küçük bir konuşma. Öğleden önce. Bu konuşmayı kim dinler bilmiyorum.

Yarın pazar. Yarından sonra dönüş yolu görünüyor. Ama pazartesi günü trenin kalkış saati 23'den sonra. Diyeceğim, pazartesi günü de Berlin'de geçecek demektir. Berlin çok rahat ettiriciydi. Sanıyorum, bana acelecilik veren birçok şeyi üzerimden attım. Hiçbir şeye sinirlenmeyerek sürdürmeliyim bunu. *Amerika* hayallerle dolu bir kitap olacak. İnsana şans gerektiğini de bunca yıl yaşadıktan sonra anladım. Şanstan başka dileğim yok.

Hiç de hırsım yok. Sadece, zaman zaman, edebiyatı yazarlardan öğrenmek için yoğun çalışmalara dalıyorum. Kendime uzak konuların kapılarını temelli kapatmalıyım. Gençlerin bir yığın çekişmeler içinde olmaları olağan bir şey. Ne onlara bildiklerini öğretmek konusunda kaygı duymak gerekli, ne de konularının ilk basamaklarında olanlara eğilmek. 'İlk basamaklar' diyorum, belki de hiçbir yere çıkmayan basamaklar onlar.

Mutluluk insanın içinden gelen bir şey.

Yarınki pazar günü, sanırım, daha sakin olacak.

Saat 19'da Emre'ye* telefon ettim. Çok iyi oldu.

* Yazarın oğlu, o zaman 22 yaşında. e.n.

24 Kasım, pazar

Sakin, güneşli bir pazar. Evden saat 11'de çıkarak Bundesalle yoluyla Kurfürstendamm'a yürüdüm. Nereye gideceğimi kararlaştırmamıştım. Şimdi kapanmış olan Kranzler kahvesinin önündeki kaldırımında otobüs bekleyen Kristin'e rastladım. Gerçekte başka bir yaşamda mıydı bu? Çünkü ona duygularla dolu olarak tam on sekiz yıl önce orada rastlamıştım. Kaldırımında dolaşıyordu. İnanmak olanaksız. Gerçekten bu hayatı Onat'ın ölümünden önceki hayat, ondan sonraki hayat diye ikiye ayırmak gerekli. Bu artı-yaşam sahnesi beni hareketsiz bıraktı.

Dün geceki Paris-Bar sahneleri de artı-yaşam mıydı?

Sonraki yaşam... Sonraki yıllar...

Son gün. Berlin'de son gün.

Çok verimli iki ay geçirdim. Ama dün başlayan mide krampı stresleri (nelerin stresleri bunlar) onları, bütün bütüne üzerimden atamadığımı gösteriyor. Sanırım sadece daha derine çekildiler. Hepsinden kurtulmak için etraflıca düşünmeliyim.

Ortada hiçbir şey yokken, bu sabah heyecan içinde kaldım.

Amerika'yı yazmak, üzerinde çalışıp durmak, tamamlamak bu stresleri azaltacak. Ama yumuşak bir iklime de gitmeliyim.

Saat 10.55'de metroya, ardından da banliyö trenine binerek Hackescher Markt'a gittim. Hackescher Hof'da kahve içtim. Servis yapan kız çok acemiydi. Ardından o restore edilmiş olan büyük sinagog'a gittim. Neue Synagoge Berlin - Centrum Judaicum. İçine girmem çok güzel oldu. 1866'da inşa edilmiş. Mimar: Eduard Knoblauch. Sanırım restore edilmiş olan sadece ön bölümündeki büyük yapı. Çok etkileyici. Arkada çok büyük bir toplantı yapısı olduğu, onun henüz yapılmadığı, sinagogun içindeki fotoğraflardan anlaşılıyor.

Sinegogdan çıkınca soldaki sokaklara saptım. Bu boş sokaklar, kimisi eskisi gibi duran, restore edilmemiş evler kadar etkileyici sokaklar görmediğimi not edeceğim. Bu sokaklar, boş sokaklarda geçen öyküler telkin ediyor. Bu öyküler işte hazırız diyorlar sanki. İnsan bu mahallede kalmak istiyor.

Berlin! Berlin! Bugün burada yaşayanların yüzde kaç bu tarihi hissedebiliyor. Ama yaşlılar hissetmişlerdi ki, Berlin'i bırakmadılar.

Dönüş yolunda banliyö treninden görünen güneş beyazımsı-
gri bulutların ardında bembeyazdı. Beyaz güneş. Berlin ovasının
üzerinde beyaz bir güneş görüyorum. Berlin’de güneşi bembeyaz
görmekten ötürü şaşkınım.

Duvarın yer aldığı geniş topraklarda bir yığın inşaat var.

Trenler. İstasyonlar. Aktarmalar... Kaçırılan trenler. Geç gelen trenler. Peronlarda, soğuğa karşın banklarda oturmayı tercih ettim. Hava soğuk olsa da iki ay boyunca ele geçirdiğim tam bir özgürlüğün sürdürülmesiydi. (Çalışma dışında özgürlük yoktur). Belki, ilerde, daha sonra da –kimbilir ne zaman?– geri gelebileceğini vadediyordu bu özgürlük. Malmö! İki ay önce geceleyin sokaklarında yalnız kaldığım şehir. Denizleri aştınız mı, kuzey ülkesinde artık arkadaşınız yoktur. Göze batmamamacasına düzene sokulmuş, uçsuz bucaksız doğa bekler sizi. *Hyperboreer*... bir mitoloji sadece.

X2000'deki rahat yolculuk. Hızlı, elektrikli trenler. Sisler içindeki Stockholm'la çevresi.

KANALLAR GÜNCEİ

1988-1991

Kanallar

Güncesi ve Notlar

1988-1991

Amsterdam'a ilk defa 1984 yılı Nisan ayında gittim. 8-15 Nisan tarihleri arasında bir Türk Kültür Haftası düzenlenmişti orada.

O dönemde Batı Avrupa'da sürgünde bulunan çok sayıda Türk kültür adamını da içeren çok geniş bir düzenlemeydi bu. Hollandalı, Türk birçok örgüt –bu arada kimi Hollanda belediyeleri ile kütüphane ve kültür kurumları, çeşitli girişimler– bu haftanın düzenlenmesine yardım etmişlerdi. Edebiyat, muzik, sinema, tiyatro, çeşitli sempozyumlarla toplantılar vardı bu düzenlemenin içinde. Çeşitli kurumları harekete geçiren, onları biraraya getiren, bir süre önce Berlin'den Amsterdam'a geçmiş olan tiyatro adamı Vasıf Öngören'di. Nitekim, daha önce Kasım 1982'de, Londra'da yapılan Uluslararası PEN toplantısına birlikte katılmıştık. Bizi bu toplantıya davet eden de Hollanda PEN kulübüydü.

Takvim defterime not etmişim: 5 Nisan perşembe günü Stockholm Merkez Tren İstasyonundan 23.13'de kalkan trene binmişim. Trende aktör Tuncel Kurtiz de vardı. Sabahleyin 10.10'da Kopenhag'a varmışız. O gece 21.22'de Amsterdam tren istasyonundaydık.

Kanallar kentini ilk görüyordum.

Amsterdam'da, bu ilk gelişimde, kentin hemen kıyısında, Utrecht köprüsünün yakınında Euromotel'de on gün kadar kalmıştım. Motelin bir asma kat gibi uzayan bölümündeydik. İleriye doğru uzanan odalarda başka Türk yazarları vardı. Oda, yeni, ışıklı

ve çok güzeldi. Sabahın erken saatinde üzerinde kuğuların görüldüğü bir kanalın kıyısındaydı. Motelin kapısından çıkılıp da biraz yürüyünce kentin ortasına giden tramvayların ilk duraklarına varılıyordu. O günlerde, ben sadece Utrecht kentinde büyük bir salonda, bir akşam da Rotterdam'da okuma yaptım. Ayrılık günü yaklaştığında da Londra'dan gelmiş yazar Feyyaz Kayacan ve Paris'ten gelmiş Nedim Gürsel'le birlikte bir kanal gezisi yaptık.

Bütün bu birbirine ulaşan kanallar, kentin yapısını oluştuyordu kuşkusuz, ama bunların insanda, onları görmeden önce –ruhunda– yaşayan ya da gördükten sonra imgeleminde oluşan bir anlamı olmak gerekirdi. Neydi bu kanallar, bende neyi ortaya çıkarıyordu?

Bu yüzden bu kanallar kentini yeniden görmek istedim. Bu kentte kendi başıma yapacağım gezintiler ya da araştırmalar, bende varolan bir şeyleri ortaya çıkaracaktı.

O ilkbahardan sonra –Amsterdam'da son günlerde baharın geldiğini, güneşin iyice ısıtmaya başladığını anımsıyorum– 1985 yılı kışına doğru bir trenle –Zürich'e ulaşmak üzere– Basel'e, hasta kardeşimi ziyarete gittim. Orada bir hafta kadar kaldığımı sanıyorum. Ardından Zürich tren istasyonundan, çok da uzakta olmayan Strasbourg'a geçtim. Çok eski bir dostumu üç gün boyunca ziyaret ettim. Strasbourg'dan da Paris'e, Rue de Rennes'de oturan eski dostlarıma geldim. Paris'te geçen üç günden sonra, Select kahvesinden Amsterdam'a telefon ederek, önceden kararlaştırıldığı gibi, Amsterdam'da, İstanbul Goethe Enstitüsü eski yöneticisi Dr. Anhegger'in, bu kentte, bana bırakacağı evle ilişkiye geçtim. Bu kentte bir hafta kalarak, bende dışlaşacağını umduğum şeyin ardına düş-tüm.

Yıllar sonra yazabildiğim *Kanallar* adlı anlatıda, bu 1985 kışına doğru yalnız olarak Amsterdam'da kalışımın derin izleri var.

Dr. Anhegger'in evi, kentin görece tenhalaşan bir yerinde Stadion Weg'deydi. Caddelerin bir alan halini aldığı geniş bir kent açıklığına bakıyordu. Zemin katta bir dükkân vardı. Onun yanısıra çıkılan, çok geniş olmayan bir merdivenle bu güzel apartman dairesine varılıyordu. Dairenin küçük salonu o geniş alana bakıyordu.

Salonun bir bölümü çalışma odası haline konulmuştu. Öteki, daha genişce olan bölümde havagazıyla işleyen bir şömine vardı. Dairenin ısınması da havagazıyla oluyordu sanırım. Salondan mutfağa, mutfakın karşısındaki Anhegger'in çeşitli kilimlerle de doldurduğu yatak odasına geçiliyordu. Arka taraf da bir bahçeydi. Alanın ötesinde, kentin ortasına, tren istasyonuna giden tramvaylar kalkıyordu. 6 no.lu tramvay kentin eğlence merkezi denilebilecek Leidse Plein'e gidiyordu.

Bu kentteki yalnız gezintilerimden sonsuz zevk aldığımı söyleyeceğim. Bir yandan da anlatının ilk imgeleri zihnimde doğuyordu sanıyorum.

Fakat bu beni etkileyen yolculukla –çünkü üzerimde Zürich'deki hasta kardeşimin yükünü de taşıyordum– anlatının yazılması arasında çok uzun bir zaman geçti. Bu arada 1986 yaz mevsiminde Berlin-Wannsee'deki Collogium'a giderek *Berlin'de Sanrı'yı* yazdım. 1989 İlkbaharını Berlin'de Halensee'de geçirerek, eski bir elyazımı yeniden yazdım. Ardından on yıl sonra, gitmediğim İstanbul'a gittim. Değişen bir hayat başladı. Ama hep aklımın bir köşesinde bulunan, hatta 1989 İlkbaharında bir gün Berlin'de onu yazmaya başlamak için yakıcı bir sıcaklık duyduğum *Kanallar'ı* kafamda oluşturmak için bir şeyler okudum, notlar alıp durdum.

Çoğunlukla okuma notları olan bu notlar 1988 yılından başlıyor. Hemen hemen hepsi de kırmızı kaplı bir bakkal hesap defterinde durmaktaydı.

Okuma notlarının çoğu Fransızca kitaplardan alındığı için o dilediler.

Notların önemli bir bölümü okuyucuya bir yerlerden seçilmiş özdeyişler gibi gelecektir. Varoluş felsefesiyle ilgilenmemiş olanlar bunları gelişigüzel seçilmiş, anlamı çok zaman belirsiz cümlecikler olarak görebilirler. Ama bu kısa notlar, varoluş felsefesiyle ilgilenmiş olan kişilerin zihninde bütünlenecek, birçok çağrışıma yolaçabilecektir. Belirtmek gerekir ki notların amacı okuyucuya seslen-

mek değildi. Tersine, sırf bana anlatıyı yazarken kolaylık sağlasın diye tutulmuştu. Okuyucuya seslenmek isteseydim, gözden geçirilmiş kitaplardan birtakım parçaları biraz etraflıca çevirmek daha doğru olurdu.

Yazar için önemli olan, kendisi için anı değeri olan –anlatıya giden yolda– unutmak istemediği çalışmaları imleyen öznel birkaç not olmasındadır. Bir anlatı ya da bir roman gibi uzunca bir metin yazarken, masanın yanında bir not defteri bulundurmak yararlı olmakta, sonra da anı değeri kazanmaktadır. Bu o not defteridir.

9 Şubat 1988
Kungliga Biblioteket
(Kraliyet Kütüphanesi)

Stockholm'daki ulusal kitaplıkta Kierkegaard üzerine çok önemli bir kitap var. Fransa'da 21-23 Nisan 1964 tarihleri arasında yapılmış, Unesco'nun düzenlediği büyük bir kollogun metinleri bu. Çeşitli ülkelerden, çok önemli felsefeciler katılmış, Martin Heidegger gibi filozoflar da metinlerini göndermiş. Katılanlar, metinleri bulunanlar arasında şu isimler var: Jean-Paul Sartre, Jean Beaufret, Gabriel Marcel, Lucien Goldmann, Martin Heidegger, Enzo Paci, Karl Jaspers, Jean Wahl, Jeanne Hersch, Niels Thulstrup. Kitabın adı: "Yaşayan Kierkegaard" (*Kierkegaard Vivant*). Kitap, kütüphanede KB98470 no.lu sırada kayıtlı.

öznelliğin mutlaklığına kadar
yalnızlığı yaşama ve deneme biçimi
"Büyük yalnız" ... O birey oldu

"Sözkonusu olan, gerçekte, başdönmesine varıncaya kadar, bir birey olmanın sayısız biçimlerini denemektir..."

"...varoluşsal sözcüğü, yeni anlamını 1846'da Kierkegaard'la kazandı."

Jean-Paul Sartre'ın bildirisi "Evrensel Biricik" başlığını taşıyor.

"...bilginin nesnesi olmak istemeyen bir adamın yaşamı..."

"Ve Kierkegaard sade yaşamıyla gösteriyor ki, özneli içeren bütün bilgiler, bir biçimde yanlış bilgilerdir."

"Benim hakiki gerçek-olmayışım; ben onu yalnızca, kendim onu bulguladığım zaman gerçekte bulgulamış olurum; daha önce

hiçbir şeydir o, bütün dünya onu bilse dahi." (Kierkegaard, *Miettes*)*

"Gerçeklik, özgürlük davranışıdır." (Kierkegaard)

"Öznellik, kendi kendini zamanlaştırmaktır; bana doğru gelen-
dir bu, sadece gelirken olabilendir..."

"Burada Marx, Hegel'e yaklaşmaktadır, *varlığı bilgiye indirge-
meyi* çıkış noktası olarak ele almamakta. Fakat Kierkegaard için –ve
bugün kierkegaardçı skandalı kabul eden bizler için, bilgiden
kaçan ve kendi kendine erişen *belirli varlıkbilimsel bölgedir* söz ko-
nusu olan."

"... –Kierkegaard'ın betimlediği tek şey– nesne-öznelliği, öznel-
öznelliğe bağlı olarak nesnel bir *hiç* yapmaktır."

"tarih-aşıcı bir mutlak"

* *Miettes* (Parçacıklar)

"... aynı yöne yönelen yaklaşıklıklar."

Mesnard, Behlen, Chestov, Jean Wahl... "etteki kıymuklar"*

ilk günahdan sonra

"...Bunaltı, varlığın içselleştirilmesi olarak ortaya çıkar, onun zıtlığında demektir bu. Başka türlü söylersek, varlık, bunaltıdan önce içselleştirilmemiştir."

"Gerçekte insan geriye-dönük-aşkınlıkla öne-dönük-aşkınlık arasında bir ara-basamaktır ve bu çifte aşkınlık onu tek yapar."

"Sören'in yapıtları, froydcu simgeler bakımından zengindir..."
(Sartre).

yanılsama

"Ben kendimi indirgenemez varolan olarak keşfediyorum, bu özgürlüğün benim için zorunluluk olması demektir." (Kierkegaard).

"O tarihte, tarih-aşanla, çağdaşların kendilerini tekil tarihsellik olarak kavrayışları arasında bağlantı olarak kalıyor."

"İnsanlar tarihi, önceden verilmiş koşullar temelinde inşa ederler." (Marx).

* Etteki kıymuk – "l'écharde dans la chair", İsveççede: "påle i kötet"

Gabriel Marcel'in serimi: "Benim Düşüncemdeki Kierkegaard" adını taşıyor.

Eleştirel idealizm/Sorbonne/Léon Brunschvicg
Bergson/Postkantçılar: Schelling, Brandley, Bosanquet,
Hocking, Royce/Ralph Barton Perry/Karl Barth

Karl Jaspers/

"her kuşakta, başkaları için kurban edilen, ancak canavarca bir ızdırapta keşfedilebilen, başkalarının faydalanabileceği iki ya da üç insan vardır" (Kierkegaard).

Jeanne Hersch/An (moment)

"diyalektik cesaret"

"An'ın, Kierkegaard'da en az üç anlamı var. Bu gerçekliğin ortaya çıkma noktasıdır. Bu, zorunlu olan "usta" ya da "tanrı"dır... üçüncü anlam: an, mutlağa bağitlanmış öznellikte kurumların elden kaçan dünyası arasında çatışmanın patlak verdiği noktadır... gerçekliğin bir olay olarak –bir bilgi olarak değil– ortaya çıktığı nokta... bu olay bir... eylemdir, bir rastlantıdır ve bir kişidir."

"An, her şeyin çevresinde döndüğü şeydir."

"Kierkegaard altını çizer: gelecekte de olmadığı gibi geçmişte de zorunluluk yoktur."

"Eğer zorunluluk bir noktaya sokulabilseydi, geçmiş de, gelecek de sorun olmaktan çıkacaktı." (Kierkegaard).

Enzo Paci: "Yaşayan Kierkegaard ve tarihin geçerli anlamı"
"Alay Kavramı" Kierkegaard'ın kitabı.*

"...Kierkegaard'ın bütün yapıtı, bu yapıt olanaksızlığın olgubilimi (phénoménologie de l'impossibilité) –yaşam asıl anlamıyla karşılaştığı alanda– olarak görüldüğü ölçüde, Alay Kavramı adlı yapıtıyla akrabadır; aynı zamanda bu olanaksızlığın olgubilimi, yaşama anlam veren sonsuz anlamın olgubilimidir (phénoménologie de la signification). Yaşama yolunu bulduran bu kabul edilemez anlam dolayısıyla (onun felsefesi) Husserlci anlamda kasta-dönük anlam olarak ele alınmıştır.**

...

"...Anlamı estetik alana indirgeme girişimi, bir öznenin ve başkasını tanımayan bir kişinin olumlanmasıyla birleşir. Başkaları özne değillerdir, ama nesnedirler; Cordélia'nın baştan çıkarıcı Jean (asıl isim: James) için nesne oluşu gibi.*** Erotik ve estetik yaşam, eskiden beri (bunu) bütünsel anlam olarak ortaya koymak ister. Böylece o insana bir *aut aut* (ou bien...ou bien / ya şöyle...ya böyle) sunar, insanı yeni bir seçme yapmaya zorlar ve bu yeni seçme, ötekiyle yeni tipte bir ilişkiyi olanaklı kılar, bu yeni tip ilişkide, her defasında ötekiyle tanıma-dışı bir ilişkiyi yenileyip durmak olanaklıdır.

* Alay Kavramı– Kierkegaard'ın kitabı, 'Le Concept de l'ironi. İroni Kavramı' adıyla Türkçe'de güzel bir çevirisi var. Çeviren: Sila Okur, T.İş Bankası Kültür Yayınları, Mayıs 2003.

** Husserl'in ünlü kavramı "intentionel"i "kasta-dönük" olarak çevirdim. (D.Ö.) Burada "une signification intentionnelle".

*** Cordélia, Kierkegaard'ın nişanlısı Régine Olsen'e yapıtlarında verdiği isim.

Yeni ilişkinin ahlâksal ve toplumsal bir niteliği vardır ve Kierkegaard bunun *evlilikte* ortaya çıktığını görür. *Ahlâksal* yaşamın karşısında, estetik yaşam bir *yanılsama* olarak görünür. *Aut Aut* (ou bien...ou bien)'de, savcı yardımcısı Guillaume'un evliliği öteki ile ilişkiyi ele geçiren şey olmanın ötesinde toplumsallaşma, tarihselliği de elde etme olarak öne sürmesini not etmek ilginç olacaktır. Kierkegaard: 'Estetikçi yanılma içindedir: ahlâksal olarak kendini bağittlamış insan tarihsel gerçeklik içindedir...' diyordu.

Kierkegaard, insanın saygınlığının sahip olmakta değil, diyalektik ilişkisinin sürmesinde olduğunu ortaya çıkarır. Çelişkili olarak insanın saygınlığı değişiminin sürmesi ölçüsünde süreklilik kazanır.

'İnsanın saygınlığı, süreklilik ve değişime duyarlılıkla bağlı bir oluşuma dayanır.' Kierkegaard, "Korku ve Titreme"*

...varolma...günahta, fetişizmde, yabancılaşmada aptallığa yuvarlanır.

Görünüşler, gerçekte, sadece görünüş de olsalar, hakikat gibi hareket ederler. Olumlu Kierkegaard, hakikat işlevi olan görünüşler ardına saklanmış olan Kierkegaard'dır. Don Juan'ın elde ettikleri yanılsamalardır, ama o bunları hakikatmış gibi yaşar...

Kierkegaard kendi bireyselliğinde ve kendi yalnızlığında, içinden gelerek bireyselliği içinde kalmayı seçti. Böylece (düşüncesini) kendinde 'yaşamın yapısal biçimleri'ni, yaşamın yolları üzerindeki evreleri bularak tamamladı. Yaşamın yolları tipik bir yanılsamalar modeline, tipik yanılsamalara, tipik diyalektik figürlere dönüştü."

Lucien Goldmann:

Ruh ve Biçimler, Lukacs, estetik ve felsefi antropolojik.

"...biçimler içinde bir tanesi bütün bütüne geçerlidir: büyüklüğünü sadece *bilinçte*, dünyanın reddedilmesinde ve *mutlak gerek-*

* Korku ve Titreme. Kierkegaard'ın yapıtı: 'Crainte et tremblement'.

sinmesiyle mucize beklemeye uyum sağlamış hayatta– hiçbir zaman gelmeyecek olan– bulan trajik biçim.

Kierkegaard —> Kierkegaard'ın nişanlısı Régine Olsen'le, genç kızı yoğun olarak sevmeye devam ettiği halde nişanlılığını bozması, bu aşkı mutlak bir değer yapmak için tek olasılık olarak gördüğünü gösteriyor. Öyle ki, Régine'le evlilik, kaçınılmaz olarak değer in lekelenmesi ve yitirilmesi olacaktı.

Onun terkettiği Régine, düşte, bir ideale dönüştürülecekti. *Lukasc.*

Kierkegaard trubadur ve platoncuydu, romantik ve sentimantald i. Ruhunun derinlerinde bir kadın ideali için kutsal bir ateş yan ıyordu, fakat bu ateşte aynı kadın da (ideal kadın da) yan ıyordu. *Lukasc.*

Lukasc:

"Yüce gönüllülük, sadece o, yaşamı açıklıyabilir; ama bir yaşam açıklanmış olur mu?"

"Sevmek benim tek alanım." *Kierkegaard*

Novalis* → Kierkegaard

Goldmann:

"...bütün *praxis*, kuramsal bilincin kategorilerinin gelişimini ve varoluşu belirleyen toplumsal yapıyı değişime uğratan şeydir."

Jean Wahl:

'thomisme'

"...Fakat sadece olgubilimci bize gideceğimiz yönleri göstere-
mez, bizim ölçüsü verilmemiş bir çeşit karanlık içinde izlememiz gereken
yönler vardır... Şu iki, şu üç sözcüğe gelmek hoşuma gidecek: *kim*,
ne, *nasıl*. Çünkü Kant'ın etkisi altında *ne*'nin indirgenemez bir şey
olduğu görüldü; Kierkegaard'ın etkisi altındaysa *kim*'in aynı bi-
çimde indirgenemez bir şey olduğu görüldü. Ben *ne* olgusu ve *kim*
öznesiyim. Bu *ne*'nin ve *kim*'in birliği *nasıl* sağlanacak? Duyguların
yoğunluğu içinde yapılacak bu, bir an (moment) içinde."

nesne

bilinen-bilinmeyen

"...bu varoluş ilişkisinin bilinen-bilinmeyeni, direnmesi ve
hemen hemen kendinden geçmeye varışı."

* Novalis (1772-1801), onbeş yaşındaki nişanlısı Sophie'nin akciğer vereminden
ölmesi, Novalis'in şiirini "aydınlık ve karanlık" gizemini etkiledi.

Martin Heidegger'in metnini, kolloga Jean Beaufret sunuyor.

Martin Heidegger'in metni: "Felsefenin sonu ve düşünme çabası" başlığını taşıyor.

"Felsefe, aklın ışığından iyice söz ediyor, fakat varlığın açıklığından hiç söz etmiyor."

(Licht/la lumière /ışık; lichtung/la clairière /açıklık).

tezahürler dünyası

"Descartes'ın *ego cogito*'suyla*, diyor Hegel, ilk defa felsefe kapalı alana doğru yürür, o (felsefe) bizzat kendi evinde olur artık. Eğer *ego cogito* her şeyden önce *subjectum*'sa**, bu yakalanmış olan *fundamentum absolutum*'dur.*** Öyleyse bu: özne bilinç bağlamına oturtulmuş *δοχεῖμεν* demektir.**** Gerçekten varolan, felsefenin geleneksel dilinde çok sınırlandırılmamış bir (kavram) olan *töz* demektir.

Hegel önsözünde (Hoffmeister yayını, sayfa: 19) "felsefenin gerçeği, kavranması ve açıklanması gereken *töz* gibi değildir, fakat kuşkusuz olarak özne gibidir bütünüyle" diyorsa, bu şu demektir: varolanın varlığı/varolanın varolma durumu açıkça ortadadır ve öteden beri kendi doluluğunda, bu varolma durumu mutlak fikirde kendi kendini gösterdiği gibidir. Ama Descartes'tan beri *idea* (artık) *perceptio****** demektir.'

* *ego cogito*– Descartes'ın "Düşünüyorum, öyleyse varım" ilkesi, onun çevresi ve yöntemi. Bizim öznel edebiyatımızın kaynağı da burada sanırım. (D.Ö.)

** *subjectum*, lat. öznellik.

**** *fundamentum absolutum*, lat. mutlak temel, köken.

**** *δοχεῖμεν* Yun.

***** *perceptio*, Lat. kavram, algı.

Idea, varolanın kendini öylece gösterdiği görünüm.
Einzelne (Danimarkaca) İng. single, individual, Fr. l'unique.
Enkelte / l'unique, tek olan, biricik.

E.Levinas/ilginç

Sodom ve Gomore

Brun. kilise ulularına dair/ patristique (grek)

"...Zira ona (Kierkegaard'a) ebedî olan, saçmayı çağıran yalnızca zamansallık biçiminde olan çelişki olarak görünüyordu; bunun dışında da o (bu kavrayışla) iyice hıristiyan oluyordu, bu düşünceye göre (de) tarihselliği-aşma mümkün değildir." (R.P.Colette).

E.Paci:

"Kierkegaard'ı, yaşamın aşamalarını tam bir felsefe, tekilliğin, tipleştirmenin felsefesi olarak okumak mümkün değil midir? Ve bu felsefeyi bir çelişki, *yaşamla varoluşun birbiriyle buluşamaması** olarak okumak."

Lucien Goldmann:

tarih "Ben burada durumu marksist açıdan tanımlamaya çalıştım. Bu açıdan tarih nesnel olarak tanılabilen bir sistem asla değildir, tarih bilinçtir, o bizim yaptığımızdır."

bütünsellikten arındırılmış bütünsellik/parçalanmış bütünsellik

"Kierkegaard'a göre, acı çekme ölüme kadar süren bir durumdur." (Mme. Thulstrup)

* Altını ben çizdim. Bütün tedirginliklerimizin, sıkıntılarımızın, bunaltılarımızın nedeni belki de bu. (D.Ö.)

(bir not) savunucu / apologétique

Goldmann:

"İki nokta üzerinde M. Gabriel Marcel'le aynı fikirde olacağım. Bugünün büyük *tehlikesi teknokrasidir*, bu burjuvazinin güncel biçimidir... Biliyoruz ki koşullar değişti, ben de *devrimci proleteryanın kalmadığını* söyleyeceğim... Kafka'yı, gerçeküstücülüğü, Kierkegaard'ı, bütün o dönemi eleştirdiğinde Lukasc'la bütün bütüne aynı fikirde değilim. O seksen yaşında, insancıl umutların henüz yaşadığı klâsik bir açıdan konuşuyordu. O birdenbire, çok tehlikeli bir durumda, varoluşçu düşüncenin getirdiği düşünceyi ve bildirimleri, bu arada Kierkegaard'ı, Kafka'yı, gerçeküstücüleri göremedi... Bir gün gelecek Lévi-Strauss Kierkegaard'dan daha önemli olacak, kendinden değil, çünkü *endişe* ve *bunaltı* kaybolacak, tüketiciler toplumu da... (Burada Goldmann 1912-1950 kapitalizmin bunalımını açıklamakta, Kierkegaard'ın, gerçeküstücülerin, varoluşçuların etkilerini bu duruma bağlamaktadır). Ve ben şöyle karşılık veriyorum: Kierkegaard'ın ve varoluşçuların mesajı okuyucularını bulduysa ve bugünkü Batı Avrupa toplumunda bir rol oynadıysa bu, bu toplumun büyük bunalım dönemini aşmış olmasındandır. Bugün kapitalist toplum (yeniden) örgütleniyor, teknokratik toplum doğdu, bu toplum bunaltıyı boşaltıyor, ama öte yandan bütün insan gerçekliğini tehdit ediyor..."

Thulstrup:

"Kierkegaard'a göre, acı çekme ölüme kadar süren bir durumdur."

21 Ağustos 88, pazar

Torsgränd'de, evin balkonunda *Kanallar* üzerinde biraz çalıştım. Hafif bir rüzgâr vardı. Hava çok güzeldi. *Kanal* (1963) adlı hikâyemi okudum.

Baudrillard'ın "*De la Séduction*"undan "*La stratégie du séducteur* bölümünü okuyorum (s: 132-161). Genel başlık: "Yüzeysel Uçurumlar",

Cordélia

'Kierkegaard'a göre, baştan çıkarmanın senaryosu ruhsaldır...'

'Freud: baştan-çıkarıcının silâhları, kendine dönen genç kızın silâhlarıyla aynıdır.'

'Aynaların ruhsal oldukları söylenir...'

aynalar*

'Baştan çıkarma bir kaderdir: onu yapan için bütün özgürlük orada olmalıdır, ama bütünüyle de kendi yitişine uyurgezercesine gerilmiş olmalıdır o.'

(Unutmayalım ki nişanlılar, romantiklerin hayatlarının esas bölümünü teşkil ederler, kesin olarak da Kierkegaard'ın; ama daha dramatik olarak da: Kleist'in, Hölderlin'in, Novalis'in, Kafka'nın. Acılı anlar, ebedî başarısızlık, nişanlıların bu yarı gizemsel tutkusu belki (cinsel yetersizliği bir yana atalım!) bir gerilim, askıda kalan

* "Ah! Nasıl da güzel o! Zavallı ayna, sizin için ne büyük bir azap, ama kıskançlık nedir bilmeyen sizin açınızdan büyük bir şans da bu. Başı mükemmel olarak oval, biraz öne eğik, böylece alını daha belirgin; alını böylece aşk ve gururla yükseliyor, onun entelektüel niteliklerinden hiçbirini yansıtmaksızın. Koyu renk saçları yumuşak olarak alını çevreliyor. Yüzü, bütünüyle yuvarlaklaşmış ve olmuş bir meyva gibi; cildi geçirgen, öyle ki bakışlarım ona dokunurken kadife gibi olmak zorunda..." (Baştançıkarıcının günlüğü, *Ou bien...Ou bien...*, s:246).

bir zevk alma, evlilik ve cinsel mutsuzluk korkusunda sık sık görünen askıda kalan bir zevk almadır) *Baudrillard*.*

Oyunun bütün potları efsanesel bir figür haline gelen genç kızın çevresinde toplaşır.

'Karşısındaki (oyuncu/genç kız) ve oyun, bu gittikçe kızışan düelloda *ne cinsel nesnedir*, ne de *Ebedî Kadınlığın* bir figürü:** bu Batı (kültürünün) kadına yönelik iki büyük göndermesi, baştan çıkarmaya –her kişi de eşit olarak– yabancısıdır...'

* Kierkegaard temel kitabı 'Ou bien...Ou bien...'in "Evlilik Estetiği" bölümünde (s:440) şöyle yazmıştı: "Senin adını anacağın ilk şey 'alışkanlık', bu kaçınılmaz alışkanlık, bu ürkünç monotonluk, bu ebedî aynı şeylerin tekrarı, aile hayatının ölü doğasının içindeki endişe bu. Doğayı seviyorum, ama ikinci doğa'dan nefret ediyorum." (Danimarka dilinde olan bir atasözü: 'alışkanlık ikinci bir doğadır').

** Ben *Kanallar*'da bu 'Edebî Kadınlık' bir ölçüde arayacağım. Ayrıca, genel olarak, demode görünse de, Baudrillard'la aynı düşüncede değilim. Benim öykümde, baştan çıkaramama baştan kabul edilmiş olacak. Ama bir mitos gibi çevresinde dönülen "Ebedî Kadınlık" tam da somut bir kadın olmayacak. Bu yüzden zaten baştan çıkarmanın bütün meydan okumaları ve düelloları en aza indirilmiş olacak. Çünkü bu kadın imgesi, ele geçirilemeyen kendinde-varoluşun (tam varoluş/doyuma ulaşmış varoluş ya da dolmaya) da simgesidir. O, ulaşılamayan yaşam ve varoluş birlikte-oluşunun iğretilemesine dönüşecek. (D.Ö.).

Kierkegaard:

"...kadın erkeğin rüyasıdır –zira Tanrı onu erkek uyurken ondan çekti. Öyleyse o rüyanın bütün niteliklerini taşır..."*

"...kadında görünüşün bütün gözkamaştırıcılığı var..."**

"Baştan-çıkarma onu bir mitos haline ulaştırır, görünümünün başdönmesinde..."

"Bununla birlikte bütün gerçek bir noktaya kadardır. Başka bir tarafa gidince nesne gerçek-olmayana dönüşür." Kierkegaard

Not:

'L'apparence' kavramı üzerine: hegelci deyim: "Schein", "Erscheinung". Varlık (Wesen) kavramı gerçek varoluştur; ama varoluş, sadece gerçek dışıdır, 'varoluşsal-olmayan' varoluştur o. Başka türlü söylersek: varlık 'kendinde-oluş'tur (*existence pour soi/Sein für sich*); başka bir şey için oluştur (*l'existence pour autre chose/für Anders*) ya da 'görünüş'tür, o sadece başka şeye görünüştür– "Erscheinung", o kendi ortaya çıkışında (görüşünde) görünüştür. (Ou bien... Ou bien... not: 315, s. 622).

* "zira kadın erkeğin rüyasıdır. Bu hikâye bize, başka bir biçimde kadının görünüş (apparence) olduğunu öğretir... Kadın aşkın dokunuşuyla gözlerini açar, ondan önce sadece bir rüyadır. Ama bu rüyanın oluşunda iki aşamayı birbirinden ayırmak gerekir: önce aşk onu düşler, sonra o (kadın) aşkı düşler." (Ou bien...Ou bien... sayfa: 335).

** görünüş: l'apparence. "Kadını bir kategoride düşünmeyi deneyeceğim, ama hangi kategoride? görünüş (apparence) kategorisinde." (Ou bien...Ou bien..., s:334).

Bu anlatının içeriğine bir olay zinciri yerleştirmeye çalışıyorum bu yaz aylarında.

Birkaç gündür şöyle bir şey düşünüyordum:

Ayhan. İlk metinlerimin melankolik 'nesnesiydi', figürüydü.*

Bu gece de –sabaha doğru– melankolik aşkın düşünüyordum. Kristin, kocası, ben.** Bir çeşit entrikalar yoluyla göze girme çabası. Her yerde, kademe kademe çekişmeler.

İçimde melankolik bir aşk var.

Tam bana göre bir şey.

Ayhan'ın, Kristin'in anlatılması – belki bir ölçüde olay zincirinin oluşmasına yardım eder.

İçimde gizli bir sır var: Düşlerde ortaya çıkmayan, ama kendini duyuran. Ardından beni allak bullak eden. Bu sırrı bulmak için, bu anlatının yolcuğuna çıkacağım.

Elbette düşlerin sırlarını yakalamaya çalışarak varlığın sırrı çözülemez. Daha doğrusu bu sır tek bir sır değildir. Varlık, bir yığın sır üzerinde yüzmektedir. Düşlere yansıyan, sadece onların bazıların gölgesi. Gölgeler de bu yana yansırken değişiyorlar. Böylece öte yanın gerçeğini görmek de elde değil. Sadece, bazı simgeleri yakalanabilir belki.

Bu melankolik aşk önceden mi verilmişti bana? *A priori* bir varoluş katmanı mı bu? Önceden verildiği için mi yaşandı, on dokuz

* Ayhan. Bunaltı (1958) adlı kitabımdaki öykülerde, adına göndermeler yapılan 18 yaşındaki platonik aşkın nesnesi genç kız. S nıradan yazar ve arkadaşım. D.Ö.

** Kristin. *Berlin'de Sanrı* anlatımın kahramanı genç kadın yazar. D.Ö.

yaşımdın içinde, ardından da zaman zaman ortaya çıkıyor? (Bundan zevk aldığım söylenemez. Öte yandan ondokuz yaşındayken onu yaşadığım dönemi kendime yakıştırabilmiş değilim halâ). Yoksa, o zaman yaşandığı için mi, zaman zaman ortaya çıkmak istiyor. Eskiden yaşanmış bir sıtma hastalığının tekrarı gibi.

24 Aralık 1990

*Kanallar'*ı Amsterdam'da, bir odaya kapanarak yazmak istiyordum. Orada bir oda bulabilmek için yaptığım girişimler sonuçsuz kaldı. Danimarka PEN klübü de yardım etmedi. Aylarca bu olanağı bekledim.

Bu güne kadar *Kanallar*'ı yazmak olanağını bulamadım. 'Yazmak' diyorum ama, bu yazmaktan çok Kanallar'ın keşfedilmesi serüvenine çıkmak olacak. O melankolik aşk ruhsal-durumunun, kaynağını aramaya doğru çıkılan bir yolculuk. Yazma ve onunla ilgili dil serüveni, kendi öznelliğimin altında yatanı araştırma serüveniyle birarada gidecek. Bu öznelliğin sırları ne ölçüde ele geçirilebilecek? Herhalde, hiçbir zaman, büsbütün değil! Ama belki bir ölçüde.

Bugün bu anlatının Amsterdam'a gitmeden yazılabileceğini –bu notlar üzerinde çalışırken– birdenbire farkettim. Anlatının yaratılış süreci anlatının *kendisi* olabilir. Bugüne kadar gördüğüm Amsterdam kentinin solgun imgeleri de, dış dünyanın verilmesi açısından yeterli olabilir. Böylece anlatı *Nouveau Roman* biçiminden kurtulacak, bambaşka, yeni, düşündürücü, felsefesal bir anlatı haline dönüşebilecek.

27 Nisan 1991

Daktilonun başına geçerek, bu anlatının ilk müsvettesini yazmaya başladım. Stockholm'da, Torsgränd'de, evde. Güneş de var. Balkon kapısını açabiliyorum.

Secret World of Sex: Roma'daki ve Berlin'deki bordeller: bir paragraf

Trende ya da metroda giden bir kız: Tanner'ın "Beyaz Şehir" filminde olduğu gibi-

"kötümserlik, erotizm, lânetlilik."

Uzun uzun kanallar boyunca dolaştım durdum. Baktım ki yaşamım artık hep böyle kanallar boyunca dolaşmakla geçecek, kanallar boyunca dolaşarak yaşlanacağım, o zaman başka kentlerin kanallarını, o kanallardaki kirli suları düşünmeye başladım. Venedik'in kanalları, Petersburg'un... Petersburg'da gördüğüm durgun sular... Onlardı artık kendine çeken beni. Yaşamım boyunca bu durgun suları, تنها kıyıları arayacağım. Zihnimin içinde tek simge olacak, bu birbirine ulaşan durgun sular...

O ondokuz yaşındayken yaşadığım melankolik aşkın izleri hâlâ silinmedi. O *melankolik derinlik* sonradan cinsellik düşkünlüğüne dönüştü.

22. sayfada başlayan (yeni bölüm):

Liseden kurtulduktan sonra, Üniversite 1. sınıfında içine düş-tüğüm o melankolik aşk.

Fatih semti - tramvaylarlar -

O yaz mevsimi - Beyoğlu meyhaneleri

Eve yürüyerek dönüşler - yağmurlar

-> Secret World of Sex*

—————/—————

Secret World of Sex'den sonra

Maryline telefon eder, eve gelir, içki içerler, sonra da kentin ortasında, kanal kıyılarında gzmeye çıkarlar.

Kierkegaard'ı seven kız mutlaka bir daha ortaya çıkmalıdır.

-> Mme.Kuvé'nin evinde Perşembe günkü akşam yemeği...

Jul'le Kierkegaard üzerine konuşma-

* Hayır, bugüne kadar bu başlığa lâayık bir şeyler yazabilmiş değilim (Yazar).

Mme. Kuvé'nin evindeki yemekte Henri'nin Ana'yı aratmaya söz vermesiyle iş çözülmez. Henri, Ana üzerine mistik bir hikâye anlatmalı.

Ana'yı trende giderken görüyordu (düşünüyordu). Ana'nın bu hayalî varlığı üç dört yerde birer paragraf halinde ortaya çıkmalı ve bir ard-hikâye oluşturmali.

Hayır, bu kanallar kentine *Paris*'ten gelmiyorum. Ana'yla da telefonda görüşmüş değilim. Bir *sanrı*ydı o, bir *sanrı*! Ana'nın bu kentte olduğunu kim söylemiş olabilir bana. Hangi 'kargınmış' ozanın bir mısraı böylesi bir şifreyi içeriyor? Hepsi bir düş bunun. Sen uydurdun onu. Bunca yıl sonra içinin Ana'ya doğru çekildiğini –ardından da onu bulacağını– sandın.

İşte bu kente ilk gelişinde kurduğun öyküydü bu. Kuzeyden cansız mankenlerle dolu bir ülkeden geldim. Yıllarımı geçirdiğim o soğuk iklimden. Olmayan gecelerden, olmayan gündüzlerden. Kuşkusuz büyük bir mağazanın vitrinini dolduran, özenle yapılmış, bagalitten insan mankenlerinden oluşan bir toplumda yaşadım, yaşamım daha insancıl olurdu. Ne üzüntülerimi derinleştirebildim orada, ne de sevinçlerimi gerçekten duyabildim. Coşku yoktu. Sadece duyguların bir kendi üzerine katlanması. Sessizliğin şiiri, sessizliğin içi boş şiiri.

Kuşkusuz, belki Ana, imgesini başka kentlerin kanalları üzerinde yüzdürüyor.

Kuşkusuz başka kentlere de giderek arayacağım Ana'yı. Kanalların kıyılarına kurulmuş kentlere. Nehir deltalarının ağzına: Venedik'e, Petersburg'a. Yaşamı boşaltmış kişi kanalların kirli suları

yüzeyinde daha bir tanıyabilir kendini. Artık o isimlendirilemez imgesini.

Notlarda kenara yazılı: Telefonda Ana çok konuşmamıştır.
"Sanırım beni izliyorlar" demiştir.

- Jul, Ana'yı başka bir yabancıнын da aramış olduğunu söyler.
- Ertesi gün kahvede buluştuklarında bu yabancıнын bazı özelliklerini belirtir. Yabancıнын Mme. Kuvé'yi de aradığı anlaşılmaktadır. Çünkü Ana, ev sahibi profesörü tanımaktadır. Mme. Kuvé -ancak o- bu profesörün evini ve izini bilmektedir.
- Mme. Kuvé Ana'yı görmüştür. Ama şimdi onun nerede olduğunu bilmemektedir.
- Ana'nın cesedi bir kanaldan çıkarılır.
- "Ana mı bu?"

Anlatıcı bu kenti ve kanalları gördüğünde bu öyküyü kurmuştur. Aslında bu kente Paris tarafından gelmemektedir; kuzeyden gelmiştir. Bu öykü kurgusaldır ama o Ana'yı aramaya devam edecektir.

Başka kanal kentlerinin düşlerini görecektir. Oralarda Ana'yı aramayı sürdürecektir.

Bu benim hayatım değil bölümü unutulmamalı-

Bu bekleyişler, bu aramalar, bu kanallar, bu soluk dünya.

Danimarkaca

Frygt og Bæven (Korku ve Titreme)

İsveççe

Fruktan och bäven
(Korku ve Titreme)

Philosophiske Smuler (Felsefi Parçacıklar)

Begrepet Angest (Bunaltı Kavramı)

Stadier paa Livets Vej (Yaşam Yolunda Aşamalar)

Afsluttende, *utvidenskabelig* Efterskrift til de philosophiske Smuler (Bitirirken, Felsefi Parçacıklara eklenebilir sonsöz)

*Kanallar'*ın yazımını bitirdim. Daktiloyla yazdığım bu metinde fazlaca bir düzeltme olmayacak sanırım. (Önceden üzerinde çok düşünüldüğü için). Hep öğleden önce ve öğle sırasında –evde kim-senin olmadığı vakitlerde– çalıştım. Sonradan atacağımı sandığım Jul'la kahvede buluşma bölümü, tersine öykünün ilerleyişinde yardımcı oldu.

Not:

Kierkegaard'ın "*Ou bien... Ou bien*"inden alıntılar, kitabın (Enten - Eller) Fransızca çevirisindendir.

Çevirenler: F. et O Prior ve M.H. Guignot, Gallimard, Paris, 13. baskı, 1949.

DEMİR ÖZLÜ

Kanal Kentlerinde*

BERLİN & AMSTERDAM

Günce

Kanalları ve parklarıyla yüzyıllardır sanatçıların gözde kentlerinden olan Berlin ve Amsterdam'da geçirdiği günleri Demir Özlü *Kanal Kentlerinde*'de ustalıkla betimliyor. Bir yandan bu kentlere ilişkin metinler üretirken bir yandan da kendi geçmişinin izlerini sürüyor. Yabancılık, yalnızlık, hüznün, sevinç yaşamın tüm sıradanlığı ve tuhaflığı içinde yazarın lirik anlatımında can buluyor.

"Geçmişin imgeleri... Günümüzün imgeleri, hesaplanarak, düşünülerek sunulan imgeler... Bunların arasında güzelliğiyle mutluluğu çağırıştıranlar var..."

İçinde yaşadığımız dünya bütün vitrinlerinde en güzel imgelerle portreleri gösteriyor bize. Ama yarattığı doyumsuzlukla acı veriyor."

ISBN 978-975 570-487-6

*SEL